

Nr 44.*Utlåtande i anledning av ifrågasatta åtgärder för rationalisering av riksdagstrycket m. m.*

I anslutning till förslag av 1945 års statsrevisorer beslöt 1946 års riksdag, med bifall till hemställan av bankoutskottet i utlåtande nr 5, uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att låta utreda frågan om en rationalisering av riksdagstrycket i syfte att vinna förenkling och större överskådlighet samt ett nedbringande av kostnaderna ävensom att för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning. Vid utredningen borde beaktas de utav riksdagens revisorer i berättelsen om verkställd granskning av riksgäldskontorets tillstånd och förvaltning för budgetåret 1944/45 angivna synpunkterna på frågan.

För att verkställa den begärda utredningen tillsatte fullmäktige den 23 maj 1946 en kommitté med uppdrag att till fullmäktige inkomma med förslag i ärendet. Till ledamöter av kommittén utsågos riksgäldsfullmäktigen A. Lindqvist, tillika kommitténs ordförande, riksgäldsfullmäktigen E. G. E. Eriksson, ledamoten av riksdagens första kammare direktören K. Wistrand, ledamoten av riksdagens andra kammare redaktören K. S. Ward, överbibliotekarien E. H. Winge, kanslirådet O. A. Berger, riksgäldskommissarien S. Widlund, byrådirektören O. Sandin samt redaktören T. Kjell.

Sedan kommittén som antog benämningen »1946 års kommitté för riksdagstrycket», den 24 april 1947 till fullmäktige avgivit betänkande med förslag till rationalisering av riksdagstrycket, hava fullmäktige med skrivelse den 29 i samma månad till bankoutskottet överlämnat nämnda betänkande.

Genom utskottets försorg utdelades nämnda betänkande till kamrarnas ledamöter, varjämte exemplar av detsamma överlämnades till kamrarnas och utskottens sekreterare. Utskottet beredde vidare kamrarnas herrar talmän tillfälle att, efter hörande av riksdagens kanslideputerade, avgiva yttrande över betänkandet.

Betänkandet kommer att såsom bilaga fogas vid detta utlåtande i det bundna riksdagstrycket.

Sammanfattning av betänkandet.

Beträffande den föreliggande frågans tidigare behandling må hänvisas till bankoutskottets utlåtande nr 5 vid 1946 års riksdag ävensom till betänkandet s. 6—7.

Bestämmelser om tryckning av riksdagshandlingarna återfinnas i § 82 riksdagsordningen och § 14 reglementariska föreskrifter för riksdagen. Riksdagstrycket består av riksdagens protokoll, det s. k. bihanget till detta protokoll (innefattande propositioner, JO:s och MO:s samt statsrevisorerens berättelser, motioner, utskottens utlåtanden, betänkanden och memorial, riksdagens skrivelser, riksdagsbeslutet och riksstaten samt diverse memorial) samt årsregister till samtliga riksdagshandlingar. Tryckningen ombesörjes av riksdagens kansli. På kanslideputerade ankommer att tillse, att riksdagstrycket färdigställs med största möjliga skyndsamhet.

Kostnaderna för riksdagstrycket bestridas från ett under fjortonde huvudtiteln uppfört förslagsanslag och utgöras av kostnader för sättning, tryckning och korrigerings och dylikt, för tryckpapper samt för häftning och bindning. Vid 1945 års riksdag uppgingo kostnaderna för riksdagstrycket till sammanlagt 836 390 kronor, därav 648 628 kronor för sättning och tryckning och dylikt, 80 264 kronor för papper samt 107 498 kronor för häftning och bindning. Från kostnadssumman böra avräknas inkomster genom försäljning m. m. av riksdagstrycket om tillhoppa 23 501 kronor, varför nettokostnaden för 1945 års riksdagstryck utgjorde 812 889 kronor (jfr betänkandet s. 8—10).

I fråga om *det utländska parlamentstrycket* lämnas i betänkandet s. 10—12 en översiktlig framställning, till vilken utskottet får hänvisa.

Kommitténs uttalanden och rekommendationer i fråga om *förenkling och rationalisering av riksdagstrycket* återfinnas å s. 13—36 av betänkandet och innebära sammanfattningsvis följande.

Den kritik, som riktats mot riksdagstrycket, har i huvudsak gått ut på att detsamma är tungläst och svåröverskådligt, att skrivsättet är onödigt omständligt samt att en sammanfattande översikt av innebörden av i en proposition framlagda förslag eller av remissyttranden i allmänhet saknas. Kommittén instämmer i stort sett i denna kritik men vitsordar samtidigt de svårigheter att ernå en förenkling, som ofta föreligga, exempelvis då ett omfattande problemkomplex skyndsamt skall föreläggas riksdagen i en proposition eller då ett arbetstyngt utskott har att på kortast möjliga tid avgiva utlåtande i en större fråga. Bortsett från angivna specialfall har det emellertid synts kommittén, som om en viss slentrian vunnit insteg vid avfattningen av såväl propositioner som utskottsutlåtanden. Propositionerna framläggas sålunda stundom i ett icke fullt bearbetat skick; i utskottsutlåtanden förekommer ofta en dubbelredovisning av materialet. Kommittén framhåller i detta sammanhang, att avfattningen av kommittébetänkanden och andra sakkunnigutredningar, vilka ligga till grund för ett flertal propositioner, ofta få utslagsgivande betydelse för utarbetandet av såväl propositioner som utskottsutlåtanden. Av denna anledning finner kommittén det vara oundvikligt att söka ernå en allmän nedskärning av kommittébetänkandena för att på denna väg åstadkomma en förenkling av hela det offentliga trycket.

I anslutning till ovannämnda synpunkter förordar kommittén en allmän koncentration i framställningssättet beträffande riksdagstrycket. Dubbel-

redovisning av en gång framlagt material samt upprepningar böra sålunda undvikas. För överskådlighetens skull böra korta sammanfattningar lämnas av propositioner och remissyttranden. Propositionerna böra i allmänhet förses med en koncentrerad inledning, som i ett fåtal korta satser snabbt ger läsaren en överblick över det ämne, som kommer att avhandlas, ävensom en summarisk upplysning om de huvudsakliga nyheter eller förändringar, som föreslås. I propositioner av ej alltför obetydlig omfattning bör dessutom i departementschefsanförandet eller i omedelbar anslutning till detsamma regelmässigt lämnas en sammanfattning av ärendet. Sammanfattningen bör vara sådan, att den som vill få en uppfattning av propositionens huvudsakliga innebörd skall kunna nöja sig med att läsa inledningen och sammanfattningen. Vidare förordar kommittén en avsevärd nedskärning av propositionernas reciter. Historikern bör begränsas och icke gå längre tillbaka än som är absolut nödvändigt. Innehållet i remissyttrandena bör i möjligaste mån refereras. — Även utskottsutlåtandenas reciter böra kunna avsevärt förkortas. Dessa böra i förekommande fall kunna ersättas med propositionens inledning och sammanfattning. I vissa fall beräknas härigenom uppkomma en minskning av utlåtandets omfång med cirka 75 procent. Utskottets eget yttrande bör i möjligaste mån koncentreras. Särskilt gäller detta i sådana fall, då en proposition tillstyrkes av utskottet.

Beträffande utskottsutlåtanden, som avse regleringen av anslagen under huvudtitlarna, föreslår kommittén vissa förenklingar, avseende bland annat att samtliga de punkter, i vilka utskottet senare ämnar avgiva utlåtande, skola sammanföras till en punkt i utskottsutlåtandet. Samråd bör ske mellan de tillfälliga utskottens presidier för undvikande av dubbel-skrivning.

I fråga om kamrarnas föredragningslistor — vilka icke räknas till riksdagstrycket — förordar kommittén en mera överskådlig och enhetlig uppställning än för närvarande. — Till varje häfte av kammарprotokollen bör fogas en innehållsförteckning, som i huvudsak upptager kortfattade rubriker till dels sådana ärenden, som slutbehandlats av kammaren, dels ock interpellationer och frågor m. m. jämte sidhänvisningar.

Med avseende å riksdagsskrivelserna föreslår kommittén såsom en allmän regel, att riksdagens beslut meddelas Kungl. Maj:t i form av en kortfattad anmälan eller, då så ej lämpligen kan ske, genom överlämnande av vederbörande utskottsutlåtande med angivande av de avvikelser från utlåtandet, som beslutet innebär. Statsutskottets utförliga skrivsätt i fråga om riksdagsskrivelserna har sålunda ansetts böra vika för det av de övriga utskotten tillämpade kortfattade skrivsättet.

Kommittén föreslår, att sakregistret till riksdagstrycket göres till föremål för en översyn i syfte att ernå en nedskärning av dess omfång fr. o. m. år 1951, då ny period för det s. k. tioårsregistret över riksdagens protokoll med bihang börjar. Uppdraget skulle lämnas åt kanslideputerade.

Frågan om snabbare publicering av riksdagsprotokollen har undersökts av kommittén, som emellertid funnit förutsättningar för närvarande saknas för att effektivt lösa detta spörsmål. Med hänsyn till det intresse, som otvivelaktigt finnes för saken, särskilt hos delar av pressen, anser kommittén dock att frågan bör ägnas fortsatt uppmärksamhet. Det skulle härvid ankomma på fullmäktige i riksgäldskontoret att efter samråd med

kanslideputerade taga de initiativ i frågan, som i ett ändrat läge kunna finnas påkallade.

Kommittén har övervägt frågan om införande av s. k. aktsystem eller dossierbildning beträffande riksdagstrycket. Fördelen med denna metod — som innebär att de propositioner, motioner, utskottsutlåtanden, riksdagsprotokoll och skrivelser, som gälla ett visst ärende, få bilda en särskild samling — skulle vara att underlätta för läsaren att snabbt och i ett sammanhang få tillgång till allt erforderligt material. Ett närmare studium av hithörande spörsmål har emellertid övertygat kommittén om att systemet icke lämpligen kan genomföras beträffande det svenska riksdagstrycket.

Beträffande riksdagstryckets typografi förordar kommittén i syfte att göra kammarprotokollen mera lättlästa och överskådliga en övergång till spaltsättning av desamma senast fr. o. m. 1949 års riksdag. För bihangstrycket bör en modernare, mera lättläst stil användas, så snart tryckerierna kunnat anskaffa härför erforderligt material. En spaltsättning av detta tryck bör jämväl övervägas. Det skulle ankomma på fullmäktige i riksgäldskontoret att handlägga dessa frågor.

Under förutsättning att kommitténs förslag i fråga om rationalisering av riksdagstrycket genomföres, skulle vid i huvudsak oförändrad arbetsvolym för riksdagen uppkomma en årlig nettobesparing för statsverket av i runt tal 60 000 kronor.

Vid betänkandet finnas fogade fyra bilagor, av vilka bilagorna A—C avse att åskådliggöra de förenklingar och rationaliseringar, som enligt kommitténs förslag kunna ernås vid uppställning och avfattning av kamrarnas föredragningslistor och protokoll, samt bilaga D innefattar ett försök till positiv kritik av det s. k. kanslispråket.

Fullmäktiges yttrande.

För egen del hava *fullmäktige* i ärendet anfört följande.

Kommitténs förslag till förenkling och rationalisering av riksdagstrycket finna fullmäktige välmotiverade och tillstyrka desamma.

Frågan om snabbare publicering av riksdagsprotokollen har bland annat undersökts av kommittén, som emellertid funnit att förutsättningar för närvarande saknas för att effektivt lösa detta spörsmål. Denna uppfattning delas av fullmäktige, som dock i likhet med kommittén anser att frågan bör ägnas fortsatt uppmärksamhet. Fullmäktige komma härvid, såsom kommittén förutsatt, att efter samråd med kanslideputerade taga de initiativ i frågan, som i ett ändrat läge kunna finnas påkallade. Såvitt fullmäktige nu kunna finna kommer emellertid att för en radikal lösning av föreliggande fråga krävas en fullständig omläggning av anställnings- och arbetsförhållandena för riksdagens stenograf- och korrekturläsarpersonal jämte inrättande av en särskild maskinskrivningsavdelning i ungefärlig överensstämmelse med 1937 års stenografkommittés förslag samt vidare en ny ordning för kammarprotokollens justering. Beträffande frågan om mekanisk upptagning av kamrarnas debatter, vilken enligt kommittén bör framdeles ytterligare övervägas, sedan den därför erforderliga tekniska apparaturen blivit i praktiken närmare utprovad, vilja fullmäktige erinra

om att fullmäktige i anledning av ett uttalande i ämnet av 1937 års riksdag fortfarande med uppmärksamhet följa den tekniska utvecklingen på hit-hörande område.

Kommittén föreslår en övergång till spaltsättning beträffande kamrarnas protokoll senast fr. o. m. 1949 års riksdag, varvid en därför lämpad stil-sort borde komma till användning; för bihangstrycket förordas en modernare, mer lättläst stil än den nu använda, oavsett om spaltsättning av det-samma kan komma att framdeles beslutas. För ändamålet föreslås, att den genom kommittén sökta kontakten med de i riksdagstrycket deltagande tryckerierna upprätthålles genom fullmäktige, så att vid planerade nybeställningar av stilar och matriser de framkomna önskemålen om modernare typer för riksdagstrycket, speciellt med tanke på en spaltsättning, bli-va beaktade. Fullmäktige finna detta förslag välbetänkt och komma att i händelse av riksdagens bifall härtill vidtaga erforderliga åtgärder för för-slagets genomförande. I anslutning härtill och för den händelse spaltsät-ningen av kammarprotokollen skulle slå väl ut, torde det böra ankomma på fullmäktige att taga initiativ till spaltning även av bihangstrycket eller delar av detsamma.

De av kommittén i övrigt framlagda förslagen torde, om de vinna riks-dagens godkännande, böra på lämpligt sätt delgivas vederbörande, nämligen

i fråga om propositionsskrivningen	Kungl. Maj:ts kansli
i fråga om utskottsutlåtanden och riksdagsskri- velser	utskottens kanslier
i fråga om kamrarnas föredragningslistor och kam- marprotokollen	kamrarnas kanslier
i fråga om riksdagsregistret	kanslideputerade.

Härjämte synes önskvärt, att den såsom bilaga D till kommitténs be-tänkande fogade uppsatsen om kanslispråket m. m., vilken synes även fullmäktige förtjäna beaktande, i separat tryck sprides bland tjänstemän-nen såväl i Kungl. Maj:ts kansli som i kammar- och utskottskanslierna.

Herrar talmäns yttrande.

I skrivelse den 4 juni 1947 till utskottet hava kamrarnas talmän med-delat, att de från kanslideputerade inhämtat yttrande, varjämte kamrar-nas sekreterare på deras anmodan till dem inkommit med en promemoria i ärendet.

Kanslideputerade ha i sitt yttrande meddelat, att inom kanslideputerade uttryckts tveksamhet särskilt om lämpligheten att utbyta den hittills i riksdagstrycket huvudsakligast använda stilsorten korpus mot den i be-tänkandet förordade borgisstilen. Med anmärkande härav hava kansli-deputerade icke funnit något att erinra mot det framställda förslaget.

Kamrarnas sekreterare ha i sin promemoria anfört följande.

Kommittén har förordat, att *k a m r a r n a s f ö r e d r a g n i n g s -*listor skola bringas i närmare överensstämmelse med varandra.

De nuvarande olikheterna i fråga om föredragningslistornas uppställning ha den praktiska fördelen, att förväxling av listorna i stort sett undvikits. Fall ha dock redan nu förekommit, då sådan förväxling skett. Skulle kom-

mittens förslag genomföras, skulle otvivelaktigt risken för förväxlingar ökas. Ur sekretariatens synpunkt har frågan icke så stor betydelse, men för ledamöterna torde det vara av vikt, att kamrarnas föredragningslistor med lätthet kunna skiljas från varandra.

Därest någon ändring av föredragningslistorna befinnes vara av behovet påkallad, synes den uppställning av listorna, som nu tillämpas av första kammaren, avgjort vara att föredraga.

Något hinder att genomföra den ändrade uppställningen av föredragningslistorna, som av kommittén förordats och som återgivits i bilaga A vid betänkandet, torde emellertid icke finnas, om nu en sådan ändring anses önskvärd.

Det bör emellertid anmärkas, att kommitténs förslag rent logiskt knappast avser en *föredragningslista* utan snarare ett *register* över förekommande ärenden. De särskilda punkterna kunna nämligen icke, såsom hittills alltid skett, av talmännen direkt *föredragas* efter föredragningslistan, utan talmännen måste ur registret på olika ställen plocka ut vad de vid en viss punkt skola »föredraga» och därvid i förekommande fall förvandla pluralformer till singularformer.

Även formen »Chefen för handelsdepartementet *besvarar*» hänför sig snarare till ett register än till en föredragningslista och innebär dessutom en »profetia» av det slag, som man i vårdat officiellt språk undviker, emedan man ej säkert vet, om händelsen kommer att inträffa och man alltså far med osanning. Det *har* hänt, att vederbörande departementschef fått förfall. Den nu använda formuleringen »N. N. har förklarat sig ämna besvara» etc. är däremot alltid korrekt.

Vidare bör påpekas, att förslaget bilaga A icke räknar med det ofta förekommande fallet, att en serie utlåtanden avbrytes av memorial eller att en serie kungl. propositioner avbrytes av en kungl. skrivelse. Om den hävdvunna skillnaden mellan sådana olika aktstycken skall bibehållas, måste den rätta beteckningen användas å »föredragningslistan», varvid vinsten med gemensamma överrubriker i viss mån elimineras.

Beträffande den föreslagna innehållsförteckningen till de olika häftena i *kamrarnas protokoll* ifrågasättes, om densamma behöver upptaga *alla* frågor som slutbehandlats av kammaren. För det praktiska behovet synes det vara tillräckligt, om förteckningen begränsas till de ärenden, som föranlett diskussion. Dessa ärenden rubriceras alltid i protokollen, och åtminstone i viss utsträckning skulle samma rubriker kunna användas i innehållsförteckningen. Att därutöver sätta rubriker på alla ärenden, som »klubbas igenom» utan debatt, skulle föranleda en icke oväsentlig arbetsbörda å kansliet. Rubriksättning är nämligen, såsom envar vet som försökt sig därpå, ingalunda någon lätt sak: utskottsutlåtandenas rubriker torde ofta icke giva tillräcklig vägledning och äro för övrigt mången gång alltför utförliga. Rubrikerna måste vara koncisa och korrekta; med all respekt för pressen måste det sägas, att tidningarnas rubriceringsmetoder icke gärna kunna få tjäna till förebild. Det arbete, som kamrarnas kanslier skulle behöva nedlägga på att formulera korrekta och koncisa rubriker för alla ärenden, som under riksdagens lopp förekomma å föredragningslistorna, skulle förvisso bliva mycket tidsödande och knappast kunna tjäna något praktiskt behov. Arbetet skulle bliva självändamål. Det är ju för övrigt ofta en tillfällighet, om en fråga framlägges för riksdagen i ett särskilt utlåtande eller som en punkt i ett större utlåtande. Då väl innehålls-

förteckningen under inga förhållanden är avsedd att redovisa alla de olika punkterna i större utlåtanden, kan det sägas vara lika opåkallat att redovisa motsvarande frågor, när de läggas fram i särutlåtanden. Förslaget i denna del synes innebära en av tillfälliga omständigheter beroende »överorganisation», som synes böra bestämt avstyrkas.

Att få en innehållsförteckning över de ärenden, som *debatterats* i kamrarna, synes däremot kunna tjäna ett förnuftigt ändamål och innebära en fördel, som uppväger det med förteckningens uppgörande förenade merarbetet.

Slutligen torde det kunna övervägas, om tillräcklig anledning finnes att intaga dessa förteckningar i det bundna riksdagstrycket.

Övriga frågor. Kommitténs allmänna önskemål om »*koncentration i framställningssättet*» torde i princip icke möta gensaga från något håll. Den påtalade »*dubbelredovisningen av en gång framlagt material*» har dock ofta varit en förmån såväl för riksdagens ledamöter och tjänstemän som för statstjänstemän och andra, som haft att sätta sig in i en viss fråga; hänvisningar och tidsödande forskningar i andra delar av riksdagstrycket ha kunnat undvikas, när man i ett utskottsutlåtande kunnat finna sammanfört allt som varit av relevans i frågan. Huru långt man skall gå i avskaffande av en sådan dubbelredovisning blir därför beroende på i vilken omfattning man är beredd att avstå från den bekvämlighet, som icke minst för riksdagsledamöterna själva varit förenad med det hittillsvarande systemet. Detta system kan ju också sägas på sitt sätt ha tjänat samma ändamål som det av kommittén i princip gillade »*aktsystemet*» eller dossierbildningen.

Vad kommittén i övrigt anfört rörande *uppställningen av utskottsutlåtanden och reservationer* föranleder i allt väsentligt ingen erinran.

Likaså instämmer i kommitténs slutsats beträffande förutsättningarna för ett *snabbare tillhandahållande av riksdagens protokoll*. I detta sammanhang må påpekas, att i kommitténs betänkande icke ens synes omnämnas en av de åtgärder, som vid 1937 års riksdag på förslag av konstitutionsutskottet vidtogs för en snabbare tryckning av protokollen. I § 12 2:o reglementariska föreskrifter infördes då en bestämmelse av innebörd, att ledamöternas yttranden skulle ofördröjligen efter justeringstidens slut (i regel tisdagar och fredagar kl. 12) överlämnas till riksdagens kansli. Den härigenom uppkomna möjligheten till tidsvinst synes emellertid i praktiken icke hava utnyttjats.

Den föreslagna *övergången till spaltsättning* beträffande kamrarnas tryckta protokoll har av kamrarnas sekreterare varit föremål för särskilt yttrande. De däri framhållna svårigheterna av teknisk natur hava i det nu föreliggande kommittéförslaget icke föranlett annan ändring än att i de fall, då två olika formuleringar av exempelvis ett lagförslag ställas mot varandra, de olika texterna skulle sättas efter varandra. En dylik ordning får anses vara en nödfallsutväg av föga tillfredsställande slag. Framhållas må i detta sammanhang, att den med spaltsättningen åsyftade större läsbarheten synes i viss mån motverkas av den i samband därmed ifrågasatta övergången till en mindre stilsort.

Innan den föreslagna förändringen av protokollen definitivt genomföres, kan det måhända vara välbetänkt att provtryck företages av ett mera omfattande protokoll, innefattande ärenden av den beskaffenhet, som angivits i sekreterarnas ovanberörda yttrande. Därigenom skulle kamrarnas

ledamöter få tillfälle att närmare överväga fördelarna och nackdelarna med den nya uppställningen.

Kommitténs utredning av frågan om *språkvård och förkortningar* är synnerligen förtjänstfull och de däri angivna förslagen i stor utsträckning värda beaktande vid protokollens avfattning.

Herrar talmän hava såsom eget yttrande åberopat innehållet i nämnda promemoria och därutöver tillagt, att de delade den av kanslideputerade uttalade tveksamheten om lämpligheten av att utbyta den hittills i riksdagstrycket huvudsakligast använda stilsorten korpus mot den i betänkan- det förordade borgisstilen.

Utskottets yttrande.

De förslag till rationalisering av riksdagstrycket, som framlagts av 1946 års kommitté för riksdagstrycket, synas utskottet i allt väsentligt välbetänkta och ägnade att, om de genomföras, göra riksdagstrycket mera lättläst och överskådligt än för närvarande. Enligt utskottets uppfattning framstår det såsom i hög grad önskvärt, att största möjliga förenkling av skrivsättet särskilt i propositioner och utskottsutlåtanden kommer till stånd, så att riksdagstryckets omfång kan nedbringas. Såsom kommittén framhållit förekommer för närvarande i rätt stor utsträckning en dubbelredovisning i utskottsutlåtandena av det i propositionerna framlagda materialet. Även om detta förfarande understundom kan vara bekvämligt för riksdagens ledamöter, torde fördelarna härav knappast uppväga den vinst, som i olika hänseenden skulle ernås genom den föreslagna förkortningen av utskotts- utlåtandena, så mycket mindre som enligt kommittén regelmässigt skulle i utlåtandena intagas en koncentrerad redogörelse för Kungl. Maj:ts förslag.

Det synes utskottet vara av stor vikt, att de rekommendationer och anvisningar, som kommittén lämnat beträffande avfattningen av propositioner, utskottsutlåtanden och riksdagsskrivelser, bliva vederbörligen beaktade. Vad angår propositionerna synes riksdagen lämpligen böra i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte anbefalla sitt kansli att i möjligaste mån följa de av kommittén förordade riktlinjerna beträffande propositionsskrivningen. Vad angår utskottsutlåtandena torde det böra ankomma på utskottens presidier att övervaka, att den åsyftade förenklingen blir genomförd.

De nu berörda frågorna utgöra kärnpunkten i kommitténs förslag. Därutöver har kommittén emellertid framlagt en del andra rationaliserings- förslag. Sålunda förordas, att kamrarnas föredragningslistor bringas i närmare överensstämmelse med varandra och samtidigt göras mera överskådliga än för närvarande. Utskottet vill för sin del uttala sin anslutning till dessa synpunkter. Vid förslaget genomförande synas dock böra beaktas de erinringar, som framförts av kamrarnas sekreterare.

Den av kommittén föreslagna innehållsförteckningen till de olika protokollshäftena synes utskottet tjäna ett praktiskt syfte. Kamrarnas sekreterare ha framkastat den tanken, att i innehållsförteckningarna skulle — för att minska det ofta invecklade arbetet med rubriceringen — redovisas endast sådana ärenden av mera allmänt intresse, som debatterats i kamrarna. Kommitténs förslag på förevarande punkt utgår emellertid från att rubriksättningen i propositioner och utskottsutlåtanden skall förenklas och förkortas, varigenom rubriceringen i innehållsförteckningarna skulle underlättas. Dessa skulle dessutom självfallet bli mera användbara, om i dem redovisades samtliga i kamrarna avgjorda ärenden. Med hänsyn härtill synas förteckningarna lämpligen böra upprättas i huvudsaklig överensstämmelse med kommitténs förslag.

Bärande skäl synas ha av kommittén anförts för att riksdagsskrivelserna generellt avfattas i enlighet med den av flertalet utskott sedan länge tillämpade kortfattade typen.

Utskottet tillstyrker vidare, att kanslideputerade erhålla uppdrag att verkställa en översyn av sakregistret till riksdagstrycket i syfte att nedbringa dess omfång och öka överskådligheten.

Kommittén har undersökt möjligheterna av en snabbare publicering av riksdagsprotokollen men kommit till den slutsatsen, att förutsättningar härför icke för närvarande föreligga. Förutom nu rådande tryckeritekiska förhållanden har hindret härför ansetts ligga i att inom riksdagen principiellt motstånd rests mot att ojusterade yttranden skulle få utlämnas. En omläggning på förevarande område skulle dessutom förutsätta en omorganisation av stenografkåren hos riksdagen. Kommittén har emellertid förordat, att fullmäktige i riksgäldskontoret med uppmärksamhet följa frågan och efter samråd med kanslideputerade taga de initiativ, som i ett ändrat läge kunna finnas påkallade. Därvid skulle även ytterligare övervägas möjligheten av att medelst upptagning på mekanisk väg av kamrarnas debatter lösa den föreliggande frågan.

Enligt utskottets mening är det av betydelse för den politiska diskussionen, att debatterna i riksdagens kamrar med minsta möjliga tidsutdräkt bli i tryck tillgängliga för pressen. Hållbarheten av den tidigare inom riksdagen företrädda uppfattningen, att yttrandena icke få i ojusterat skick utlämnas, synes utskottet diskutabel icke minst med hänsyn till att referat av eller andra redogörelser för riksdagsförhandlingarna, som publiceras i olika pressorgan, icke sällan av skilda anledningar kunna giva en skev bild av vad som verkligen förekommit. Ett utlämnande av de på stenogrammen grundade utskriftena synes mot bakgrunden härav icke behöva möta större betänkligheter. Från denna utgångspunkt finner utskottet det vara önskvärt, att i anslutning till vad kommittén anför möjligheterna av ett snabbare tillhandahållande av debattinläggen göras till föremål för fortsatta överväganden från fullmäktiges sida. I samband

härmed böra jämväl undersökas förutsättningarna för en förkortning av tiden för protokollens tryckning. Utskottet hemställer i det följande, att fullmäktige i riksgäldskontoret erhålla uppdrag att så snart omständigheterna det medgiva inkomma med förslag till lämpliga åtgärder i ovan angivna hänseenden.

Herrar talmän och kanslideputerade ha uttalat tveksamhet gentemot kommitténs förslag att i samband med övergång till spaltsättning beträffande kamrarnas tryckta protokoll utbyta den hittills i riksdagstrycket huvudsakligast använda stilsorten korpus mot stilsorten borgis. Tveksamheten synes ha föranletts dels därav, att den föreslagna mindre stilsorten (borgis) skulle vara mindre läsbar än korpus, ävensom av att sättning i dubbelspalt av olika förslag till lagtexter i samma ämne icke skulle vara genomförbar, varför de olika förslagen skulle få sättas efter varandra.

Utskottet kan icke dela den sålunda uttalade tveksamheten. Det provtryck av ett protokoll från andra kammaren, som intagits såsom bilaga C till kommitténs betänkande, synes utskottet i fråga om överskådlighet och läsbarhet vara nuvarande protokollstryck överlägset. Det förtjänar i detta sammanhang påpekas, att spaltsättning med större stilsort än borgis skulle bli avsevärt mer utrymmeskrävande och dyrbar. Under hänvisning till vad kommittén anfört på denna punkt får utskottet i likhet med fullmäktige i riksgäldskontoret fördenskill tillstyrka kommitténs föreliggande förslag om övergång till spaltsättning beträffande kamrarnas protokoll senast fr. o. m. 1949 års riksdag, varvid stilsorten borgis skulle användas. Såsom kommittén framhållit, bör frågan om en modernisering även av bihangstryckets typografi upptagas till prövning, sedan erfarenhet vunnits av den nya uppställningen av protokollen och de tryckeritekniska förhållandena medgiva en omläggning.

Vad kommittén i övrigt i skilda sammanhang föreslagit, har icke givit utskottet anledning till erinran eller särskilt uttalande.

De riktlinjer i fråga om språkvård och användandet av förkortningar, som uppdragits i den vid kommittébetänkandet fogade bilagan D, har utskottet funnit vara beaktansvärda. En förenkling av det s. k. kanslispråket framstår onekligen såsom önskvärd och skulle stå i god samklang med de syften, som förslaget om rationalisering av riksdagstrycket avser att förverkliga. Utskottet vill därför uttala sin anslutning till de synpunkter, som innefattas i nämnda bilaga, samt förordar, att bilagan i separat tryck genom fullmäktiges försorg utdelas till tjänstemännen i Kungl. Maj:ts kansli samt till kammar- och utskottskanslierna.

Under åberopande av vad i det föregående anförts får utskottet hemställa, att riksdagen må

- 1) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder i syfte att de av 1946 års kommitté för riksdagstrycket uttalade synpunkterna i fråga om

ernående av mer lättläst och överskådligt riksdagstryck måtte beaktas vid avfattningen och utformningen av Kungl. Maj:ts propositioner till riksdagen;

2) uppdraga åt kanslideputerade att i överensstämmelse med vad kommittén förordat verkställa en översyn av sakregistret till riksdagstrycket i syfte att nedbringa dess omfång och öka dess överskådlighet;

3) uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att i enlighet med vad utskottet ovan förordat undersöka möjligheterna att ernå snabbare publicering av riksdagens protokoll;

4) besluta, att vid tryckning av kamrarnas protokoll skall senast fr. o. m. 1949 års riksdag användas spaltsättning och stilsorten borgis; samt

5) godkänna av utskottet ovan förordat förslag om införande av innehållsförteckningar till de olika protokollhäftena.

Stockholm den 12 juni 1947.

På bankoutskottets vägnar:

HARALD ÅKERBERG.

Närvarande:

från f ö r s t a kammaren: herrar Åkerberg, Andersson i Rossvik, Sundvik, Leander, Edin, Andersson i Tidaholm, Annér och Persson i Vinslöv;

från a n d r a kammaren: herrar Svedman, Andersson i Munkaljungby, Fröderberg, Sundberg, Svensson i Alingsås, Persson i Norrby och fru Humla.

Stockholm 1947 Ivar Hæggströms Boktryckeri A. B.

471618

BETÄNKANDE
MED FÖRSLAG TILL
RATIONALISERING AV
RIKSDAGSTRYCKET

AVGIVET AV
1946 ÅRS KOMMITTÉ FÖR
RIKSDAGSTRYCKET
DEN 24 APRIL 1947

STOCKHOLM

STOCKHOLM 1947

IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI A. B.

INNEHÅLL

Skrivelse till riksgäldsfullmäktige	5
Historik	6
Omfattningen av begreppet riksdagstrycket	8
Kostnaderna för riksdagstrycket	8
Översikt över det utländska parlamentstrycket	10
K o m m i t t é n:	
Principuttalande	13
Propositioner	14
Motioner	16
Utskottsutlåtanden	17
Kamrarnas föredragningslistor	20
Kamrarnas protokoll	20
Ang. utformningen av klämmor m. m.	21
Riksdagsskrivelserna	22
Riksdagsbeslutet	24
Riksdagsregistret	24
JO:s och MO:s samt statsrevisorernas berättelser	25
Fråga om snabbare publicering av riksdagsprotokollen	25
Fråga om genomförande av aktsystem för riksdagstrycket	29
Riksdagstryckets typografi m. m.	32
Vissa smärre förslag	35
Språkvård och förkortningar	35
Kostnadsberäkningar	36
Sammanfattning	37
B i l a g o r	39

Till

Herrar Fullmäktige i riksgäldskontoret

I anslutning till förslag av 1945 års statsrevisorer beslöt 1946 års riksdag, med bifall till hemställan av bankoutskottet i utlåtande nr 5, uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att låta utreda frågan om en rationalisering av riksdagstrycket i syfte att vinna förenkling och större överskådlighet samt ett nedbringande av kostnaderna ävensom att för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning. Vid utredningen borde beaktas de utav riksdagens revisorer i berättelsen om verkställd granskning av riksgäldskontorets tillstånd och förvaltning för budgetåret 1944/45 angivna synpunkterna på frågan.

För att verkställa den begärda utredningen tillsatte fullmäktige den 23 maj 1946 en kommitté med uppdrag att till fullmäktige inkomma med förslag i ärendet. Till ledamöter av kommittén utsågos riksgäldsfullmäktigen A. Lindqvist, vilken tillika skulle fungera såsom kommitténs ordförande, riksgäldsfullmäktigen E. G. E. Eriksson, ledamoten av riksdagens första kammare direktören K. Wistrand, ledamoten av riksdagens andra kammare redaktören K. S. Ward, överbibliotekarien E. H. Winge, kanslirådet O. A. Berger, riksgäldskommissarien S. Widlund, byrådirektören O. Sandin samt redaktören T. Kjell.

Såsom kommitténs sekreterare har tjänstgjort byråsekreteraren i riksgäldskontoret T. Bjerlöv.

Kommittén, som antagit benämningen »1946 års kommitté för riksdagstrycket», får efter verkställd utredning i ämnet härmed framlägga betänkande med förslag till rationalisering av riksdagstrycket.

Stockholm den 24 april 1947.

AXEL LINDQVIST

ERNST ERIKSSON

KARL WISTRAND

KARL WARD

ERIK WINGE

O. A. BERGER

STEN WIDLUND

O. SANDIN

TURE KJELL

Torsten Bjerlöv

HISTORIK

Den 20 maj 1921 framlade en av riksgäldsfullmäktige på riksdagens uppdrag tillsatt *kommitté* betänkande med förslag till åtgärder för nedbringande av kostnaderna för riksdagstrycket, vilka under de närmast föregående åren visat en anmärkningsvärd stegring. Kommittén fann en begränsning av riksdagstryckets omfång önskvärd, särskilt i fråga om propositioner och utskottsutlåtanden, men nöjde sig med vissa allmänt avfattade rekommendationer i frågan. Sålunda förordades dels att i skrivelse till Kungl. Maj:t borde fästas uppmärksamhet på önskvärdheten av att minska omfattningen av särskilt statsverkspropositionen men även övriga propositioner i den utsträckning detta låte sig göra utan att äventyra nödig fullständighet och dels att till utskotten gjordes hemställan om att vid utlåtandenas avfattning iakttaga all den begränsning och varsamhet, som kunde anses möjlig utan att medföra olägenhet för riksdagsarbetet. I övrigt må nämnas, att kommittén bl. a. föreslog ändring i de reglementariska föreskrifterna för riksdagen i syfte att ge kanslideputerade befogenhet att bestämma om tryckning av bilagor till motioner m. m. Kommittén förordade även förenkling av riksdagsskrivelserna och ett mer ekonomiskt förfaringssätt vid tryckningen av utskottsutlåtanden genom samtidig tryckning av flera smärre utlåtanden.

Frågan om att förbilliga riksdagstrycket behandlades sedermera av *riksdagens besparingskommitté*, som avgav sitt betänkande den 20 december 1932. Såsom huvudsakliga förutsättningar för att kunna nedbringa tryckningskostnaderna angav kommittén minskning av tryckets omfång genom ett mera kortfattat skrivsätt och förenklingar i tryckets uppställning m. m. I förstnämnda hänseende hade kommittén i skrivelse till statssekreteraren i finansdepartementet framlagt vissa synpunkter beträffande möjliga besparingar i kostnaderna för propositionsstrycket och därvid bl. a. framhållit möjligheten av att begränsa de ofta onödigt omfattande historikerna samt att endast i sam-

mandrag och refererande återge remissyttrandena och sakkunnigutlåtandena.

Även i fråga om utskottsutlåtandena höll besparingskommittén före, att dessa ej sällan utan olägenhet kunde begränsas. I främsta rummet gällde detta reciterna, vilka ofta gjordes mer omfattande än som erfordrades för att kunna tjäna såsom bakgrund för utskottets yttrande. I allmänhet borde det ej vara erforderligt, att i utlåtanden över propositioner redogöra för den i propositionen lämnade utredningen, utan det borde räcka med en hänvisning till propositionen, särskilt där någon meningsskiljaktighet icke förelegat inom utskottet.

Beträffande förenklingar i riksdagstryckets uppställning m. m. föreslog besparingskommittén ett flertal åtgärder till tryckets förbilligande, vilka i huvudsak blivit genomförda. Bl. a. rekommenderade kommittén tryckning av riksdagsskrivelserna i omedelbar följd efter varandra, borttagande av de s. k. B-skrivelserna, vilka utgjorde sammanfattande register över de av riksdagen beviljade anslagen, samt begränsad användning av marginalrubriker i propositioner och utskottsutlåtanden.

1945 års statsrevisorer ha framhållit, att orsaken till att riksdagstrycket tämligen allmänt anses tungläst och svårtillgängligt är bl. a., att rubriker och klämmor sällan ge läsaren tillräcklig vägledning samt att trycket blott undantagsvis lämnar en översikt av propositionens innebörd eller av utskottets ställning till det kungl. förslaget eller till motionerna i ämnet. Denna brist avhjälptes enligt revisorerna knappast av än så fullständiga innehållsförteckningar eller av talrika kantrubriker.

Om däremot, framhålla revisorerna vidare, propositionerna och utskottsutlåtandena förses med en sammanfattning, som i koncentrerad form redovisar ärendets huvudpunkter, kan läsaren utan onödigt letande i trycket få ett klart besked om vad regeringsförslaget eller utlåtandet innebär jämfört med gällande bestämmelser på området.

Den överskådlig och bekvämlighet, som ett sådant arrangemang bjuder läsaren, blir ännu större ifall sammanfattningen placeras i början av trycket. En sådan ingress måste te sig särskilt värdefull för den, som önskar att så snabbt som möjligt få en tillförlitlig uppfattning av frågans innebörd.

Behovet av en dylik sammanfattande ingress växlar givetvis efter ärendenas art och omfång, men statsrevisorerna finna det utan överdrift kunna sägas, att den alldeles övervägande delen av riksdagstrycket är av den beskaffenhet, att en koncentrerad och enhetligt placerad översikt skulle högst väsentligt bidra till att utan omgång skänka den intresserade ett fast grepp om ämnet.

Statsrevisorerna anföra härafter följande:

Önskemålet om en vägledande ingress accentueras av riksdagstryckets nuvarande uppställning och omfång. Remissinstansers och andra myndigheters yttranden och förslag samt övriga framställningar återgivas i regel ytterst utförligt, ej sällan in extenso.

Därtill kommer att trycket belastas med långa och många upprepningar. Ofta lämnas först en särskild redogörelse för de sakkunnigas och för myndigheternas yttranden. Stora partier ur dessa återfinnas sedan i departementschefens (föredragandens) anförande. I utskottsutlåtandena framträda dessa upprepningar ofta ännu starkare; de förberedande instansernas synpunkter återgivas först i ett särskilt avsnitt, återkomma därpå mer eller mindre fullständigt i departementschefens (föredragandens) anförande och redovisas slutligen på nytt i utskottets motivering.

Revisorerna finna detta framställningssätt onödigt utrymmeskrävande och hinderligt för överblicken. Väl medvetna om att remissväsendet är synnerligen värdefullt och nödvändigt för att frågorna skola bli allsidigt belysta, anse revisorerna, att detta viktiga syfte bör kunna nås på ett för läsaren enklare och snabbare men lika tillförlitligt sätt, nämligen genom en refererande framställning, som konsekvent skiljer mellan huvudsak och bisak, sällar bort oväsentligheterna och ställer fram huvudpunkterna i klart ljus.

Principen för en dylik refererande framställningsmetod bör vara: ju enklare och mindre omstridd en fråga är, desto kortare referat. Om

exempelvis en myndighet eller en sammanslutning ej har något att invända mot ett sakkunnig- eller departementsförslag, bör det kunna räcka med att konstatera att »NN ansluter sig helt till det föreliggande förslaget». Har en remissinstans avvikande mening på en eller flera punkter, bör referatet koncentreras till dessa.

I de fall, då yttrandenas art gör en mera ingående redovisning önskvärd, bör det övervägas, om icke materialet skulle kunna delas upp på så sätt, att endast de väsentliga synpunkterna återgivas i huvudtrycket och de övriga redovisas i bilageform. Därigenom skulle trycket i större frågor komma att bestå av två delar, en huvud- och en bilageavdelning.

Överblicken främjas vidare, om en sammanfattning gives av remissvarens innehåll, helst redan i ingressen. Denna översikt kan göras mycket summarisk, t. ex.: »Flertalet av de hörda myndigheterna ha tillstyrkt förslaget» eller »Av de myndigheter och sammanslutningar, som hörts i ärendet, ha alla, utom länsstyrelsen i X län, tillstyrkt förslagets huvudgrunder».

Enligt statsrevisorerna bör ej blott eftersträvas överskådligare uppställning av propositioner och utskottsutlåtanden med undvikande av onödiga upprepningar etc. utan jämväl en förenkling av själva framställningssättet, så att de många stereotypa men sakligt ovidkommande fraser och partier, som skrymma trycket, utrensas. I samband härmed uttrycka revisorerna en önskan om genomförande av ett enhetligt förkortnings-system i riksdagstrycket. I detta syfte rekommenderas de »Anvisningar vid sättning av riksdagstryck», som riksdagens tryckeriexpedition utfärdade i januari 1944. Revisorerna anse emellertid praktiska skäl tala för att anvisningarna kompletteras med några få synnerligen vanliga förkortningar.

Revisorerna ha även berört frågan om riksdagstryckets inbindning och anse, att det bör övervägas en sådan förändring härvidlag, att det s. k. aktsystemet kommer till användning, vilket skulle innebära, att de propositioner, motioner, utskottsutlåtanden och skrivelser, som gälla en viss fråga, få bilda en särskild samling.

OMFATTNINGEN AV BEGREPPET

RIKSDAGSTRYCKET

Enligt § 82 riksdagsordningen skola kamrarnas protokoll och övriga riksdagshandlingar på statens bekostnad, så tidigt ske kan, utgivas av trycket, de senare fullständigt och protokollen i den mån kamrarna var för sig förordna. Bestämmelser angående tryckning av riksdagshandlingarna återfinnas vidare i § 14 av reglementariska föreskrifter för riksdagen. Denna paragraf stadgar, att riksdagens kansli skall ombesörja tryckning av alla de handlingar vilka till kamrarna inkomma eller från dem utgå, med undantag av sådana som i annan ordning blivit på allmän bekostnad tryckta, för att till kamrarnas ledamöter utdelas samt att de ledamöter, vilka hava inseende över riksdagens kansli — kanslideputerade —, böra vaka däröver, att kammarprotokollen samt övriga riksdagshandlingar bliva med största möjliga skyndsamt tryckta och till kamrarnas ledamöter utdelade.

Riksdagstrycket består av riksdagens protokoll och det s. k. bihanget till detta protokoll. Bihanget åter utgöres av 15 samlingar, av vilka några äro delade på avdelningar. 1:a samlingen innehåller Kungl. Maj:ts propositioner, den 2:a JO:s, MO:s och statsrevisorernas berättelser, den 3:e första och den 4:e andra kammarens motioner, 5:e—13:e samlingarna utskottens utlåtanden samt betänkanden och memorial, den 14:e riksdagens skrivelser och den 15:e riksdagsbeslutet och riksstaten samt diverse memorial. Slutligen hänföres till riksdagstrycket även årsregistret till samtliga riksdagshandlingar, däremot icke tioårsregistret. 2:a samlingen intager i viss mån en särställning, i det att den icke ingår i prenumerationen å riksdagstrycket.

Kamrarnas föredragningslistor räknas icke till riksdagstrycket, ehuru de äga nära samband därmed. Kommittén har emellertid funnit lämpligt att även upptaga föredragningslistorna till behandling.

KOSTNADERNA FÖR RIKSDAGSTRYCKET

Ifrågavarande kostnader, vilka bestridas av ett särskilt förslagsanslag under XIV huvudtiteln, utgöras av:

1. Kostnader för sättning, tryckning och övertidsersättning samt för korrigering och förslagstryck. I fråga om propositionerna bestridas dock kostnaderna för korrigering och förslagstryck enligt en bestämmelse av år 1909 av vederbörande departement.

2. Kostnader för tryckpapper.

3. Kostnader för häftning och bindning.

Till kostnaderna för riksdagstrycket kunna med visst fog även hänföras personalkostnader för korrekturläsare vid riksdagens tryckeriexpedition samt för de vaktmästare å samma expedition, som äro anställda under riks-

dagstid. Då ifrågavarande kostnader, för år 1945 beräknade till 71 340 kr., emellertid bestridas av riksdagens avlöningsanslag, har kommittén i förevarande sammanhang bortsett från desamma.

Vissa övriga kostnader, som ej ansetts skola påföras riksdagstrycket, äro en avsevärd del av ekonomibyråns omkostnader, kostnader för utarbetande av register, bunting, utsändning och lagring av tryck. Ej heller ingår kostnaden för den korrekturläsning av propositioner, som sker inom departementen.

De i enlighet med ovanstående beräknade kostnaderna för riksdagstrycket vid 1945 års riksdag framgå av följande uppställning.

Kostnaden för *sättning och tryckning* av riksdagshandlingarna (utom 2:a samlingen) utgjorde:

	Sammanlagt belopp	Härav utgjorde kostnader för				Antal 16-sid. ark
		tabeller	förslagstryck	korrigerig	övertid	
Bihang	517 399	19 243	21 122	8 745	12 239	1 715
Protokoll . .	117 994	—	—	1 710	1	419
	635 393	19 243	21 122	10 455	12 239	2 134
Till jämförelse meddelas motsvarande siffror för år 1944.						
Bihang	436 735	19 879	17 695	6 952	14 209	1 428
Protokoll . .	86 578	—	—	974	1	309
	523 313	19 879	17 695	7 926	14 209	1 737

¹ Enligt kontrakt får övertid ej debiteras för protokollen.

Kostnaderna för 2:a samlingen, bestående av JO:s och MO:s samt statsrevisorernas berättelser, utgjorde:

Sammanlagt belopp	Härav utgjorde kostnader för				Antal ark
	tabeller	förslagstryck	korrigerig	övertid	
13 235	613	—	1 449	114	72

Om medeltalet för pappersåtgången under åren 1941—1945 samt nu gällande inköpspriser läggas till grund för beräkning av kostnaderna för *tryckpapperet*, bliva dessa

89 230 kg. ordinärt träfritt papper à 0.80 kr. per kg. kr. 71 384
 3 455 » lumptryckpapper à kr. 2: 57 per kg. » 8 880
Kr. 80 264

Häftnings- och bindningskostnad utgjorde för det egentliga riksdagstrycket (utom 2:a samlingen) kr. 104 510
 för 2:a samlingen » 2 988
Kr. 107 498

Anm. Det konjunkturtillägg, som ingår i närmast ovanstående belopp, utgjorde under 1945 20 % men har fr. o. m. 1946 ökat till 25 %.

Sammandrag.

Enligt ovanstående utgjorde kostnaderna för riksdagstrycket vid 1945 års riksdag:

sättning, korrigerig, tryckning o. dyl. (635 393 + 13 235 =) kr. 648 628
 papper » 80 264
 häftning och bindning » 107 498
Kr. 836 390

Från ovan angivna belopp, 836 390 kr., böra avräknas vissa *inkomster* av riksdagstrycket, vilka för år 1945 utgjorde:

försäljning och prenumeration i tryckeriexpeditionen . . .	kr. 16 435
postprenumeration	» 6 774
försäljning av makulatur	» 292

Kr. 23 501

Nettokostnaden för 1945 års riksdagstryck var alltså (836 390 — 23 501 =) **812 889 kr.**

Antalet *prenumeranter* å riksdagstrycket utgjorde:

	I kam. prot.		II kam. prot.		Bihang	
	Posten	Tryckeriexp.	Posten	Tryckeriexp.	Posten	Tryckeriexp.
1945	191	89	268	89	223	101
1946	219	91	334	91	257	106

ÖVERSIKT ÖVER DET UTLÄNDSKA PARLAMENTSTRYCKET

Kommittén har under ledning av kommittéledamoten överbibliotekarien *E. Winge* tagit del av vissa europeiska länders parlamentstryck dels för att erhålla ett vidgat perspektiv på det ämne, som förelagts kommittén för utredning, och dels för att om möjligt få impulser och uppslag av värde för kommitténs arbete. De erfarenheter och rön, kommittén härvid kunnat göra, återgivas i det följande.

Själva den systematiska indelningen eller uppställningen av trycket är med oväsentliga variationer densamma i alla de europeiska staterna, med undantag dock för Finland. Trycket är uppdelat i två huvudgrupper: Protokoll och Handlingar. Protokollen innehålla i regel samtliga förhandlingsakter och yttranden och överensstämma i stort med svenska riksdagens protokoll. Undantag härifrån utgöra England och Finland. Hur därmed förhåller sig i Finland kommer att klargöras i ett följande avsnitt om ifrågasatt införande av aktsystem för det svenska riks-

dagstrycket. I England tryckas och utgivas debatterna enbart för sig som en fristående publikation *The Parliamentary Debates* (House of Lords och House of Commons) och samtliga övriga plenarhandlingar enbart för sig som en annan publikation: *Journals of The House of Lords* och *Journals of The House of Commons*.

Den andra huvudgruppen — Handlingar — svarar mot det svenska tryckets Bihang. Beteckningen på denna grupp varierar givetvis i olika länder; den benämnes sålunda Handlingar, Documents, Papers, Beilagen etc., men innehållet utgöres överallt av framställningar från regering, myndigheter och enskilda ledamöter, vidare av utskottsutlåtanden och oftast av beslut och skrivelser. Dessa beståndsdelar äro emellertid varandra i hög grad olika, framför allt skilja sig initiativen och utlåtandena avsevärt från varandra vad beträffar utförlighet och utveckling av motiv och historik, referat av remissyttranden m. m.

Att såväl uppställningen, inledningen och utformningen som själva innehållet i dessa handlingar ovillkorligen måste bli olika i olika länder, är uppenbart, eftersom parlamentens arbetsformer äro väsentligen divergerande. Det för engelskt parlamentsarbete mest ändamålsenliga lämpar sig mindre väl för exempelvis Frankrikes eller de nordiska ländernas parlament. Riksdagsordningar samt inre organisation och praxis skänka varje parlamentstryck dess speciella byggnad och prägel. Det är mycket litet som i detta hänseende går att omplantera från ett lands tryck till ett annat lands.

Serien Papers (= Bihang) i det *engelska* underhustrycket, för att ge ett markant exempel på vad nyss sagts, uppgår årligen till 35 å 40 volymer. Rapporter och årsberättelser av allehanda slag bilda huvudparten, Public Bills (motsvarande ungefärligen både våra propositioner och motioner) uppgå endast till 1 å 5 volymer och Reports from Committees (motsvarande ungefärligen våra utskottsutlåtanden) endast till i regel 2 å 4 volymer. Motsvarande siffror för Sveriges del äro: för propositioner och motioner 20 å 25 volymer samt för utskottsutlåtanden 10 å 11 volymer. Denna oerhörda skillnad i omfång mellan Englands och Sveriges ifrågasvarande tryck beror givetvis främst därpå, att det engelska parlamentets funktionsformer äro i flera avseenden väsentligt olika den svenska riksdagens på många punkter. Det beror vidare på att engelsmännen icke trycka allt, som kommer inför parlamentet. Det beror dessutom och i icke obetydlig grad på, att någon motivering eller historisk översikt ytterst sällan lämnas i dessa framställningar: sådant sker under ärendets fortsatta vandring i husen och utskotten. Denna restriktiva publiceringspolitik och denna sparsamhet beträffande tryckta informationer kan icke utgöra förebild för parlament med helt annat kammar- och utskottsförfarande.

Det förtjänar framhållas, att en restriktiv publiceringspraxis liknande den engelsmännen använda men långt hårdare och mera vittgående tillämpas av det schweiziska parlamentet vid tryckningen av propositioner och motioner. Parlamentet beslutar nämligen för varje särskild proposition eller mo-

tion, huruvida den skall tryckas eller icke tryckas. Tidigare tillämpades en ännu mera restriktiv politik än som nu är fallet, och blott ett mindre antal av nämnda handlingar gingo till tryckning. Men ännu torde till exempel av väckta motioner närmare hälften icke medgivas tryckningstillstånd.

Vad angår det *franska* parlamentstrycket, finner man även här en märkbar återhållsamhet i avfattningen såväl av initiativ som utlåtanden. Förklaringen därpå får närmast sökas i det franska parlamentets arbetsmetoder.

Går man till det *norska* stortingets motsvarande handlingar finner man ett framställningsätt om möjligt ännu knapphändigare. I stor utsträckning fogas emellertid till utlåtandena icke blott statliga kommittébetänkanden och remissuttalanden utan även till utskotten ingivna framställningar och förklaringar från enskilda personer och sammanslutningar, vilka äga rätt att direkt till stortinget göra framställningar, förslag och uttalanden.

Det mest kortfattade skrivsättet i fråga om parlamentariskt tryck begagnas av den *danska* riksdagen. Detta gäller framför allt om utskottsutlåtanden, men i hög grad även om propositioner och motioner. De senare, som alltid ha formen av lagförslag, bindas i en enda följd utan åtskillnad mellan de båda grupperna av handlingar. Rubriken är ständigt samma: »Forslag til Lov om...» Därpå följer uppgift om vem som framlagt förslaget och omedelbart efteråt själva texten till den nya lagen eller lagändringen. Motsvarigheten till det svenska tryckets motivering och historik ersättes med den lagtexten vidfogade, fristående avdelningen med titeln Bemærkninger til foranstaaende Lovforslag; dessa »Bemærkninger» äro dock ytterst summariska. Regeringsförslagen äro likväl stundom försedda med bilagor i form av kommittébetänkanden och officiella utlåtanden m. m. Karakteristiskt både för de norska och danska regeringsframställningarna är med andra ord, att sakkunnigutredningar, ibland även mycket utförliga sådana, i stor utsträckning bifogas desamma och icke som i Sverige som regel endast refereras. Största olikheten mellan svenskt och danskt riksdags-

tryck finner man emellertid i utformningen av utskottsutlåtanden. Här är det kortfattade skrivsättet drivet till sin spets. Har man icke uppnått enighet i utskottet, så redogör man på en tredjedels eller en halv, i besvärligare fall på en eller ett par sidor — endast i fråga om mycket omfattande och betydelsefulla frågor förekommer ännu större utförlighet — först för majoritetens och sedan för minoritetens eller minoriteternas uppfattning och hemställan. Några särskilda reservationer förekomma alltså icke. Är utskottet åter enigt, är skrivsättet ännu mer kortfattat. Långt ifrån ovanligt är det, att hela utskottsutlåtandet får följande sammanpressade form:

»Udvalget har afholdt to Møder og er her enedes om at indstille Lovforslaget til Vedtagelse uforandret.»

Utlåtanden över förslag rörande exempelvis nya civillagar, betydelsefulla grundlagsändringar m. m. erhålla en annan, något längre och mera detaljerad utformning. Ofta fogas även till utskottsutlåtandena såsom särskilda bilagor i oavkortat skick remissvar, kompletterande yttranden eller ändringsförslag från departementschefer m. m.

Det *finska* riksdagstrycket kännetecknas i likhet med det danska och norska av kärv ordknapphet och saklig rättframhet. Propositionerna begränsas i regel till ett ytterst ringa antal sidor, särskilt vad motiveringen angår, och om motionerna och utlåtandena gäller samma sak, fast i än högre grad. Som belysande exempel härpå kan nämnas, att vid 1943 års riksdag de flesta motioner krävde av utrymme vardera endast 1 sida, ingen mer än 3 sidor, utom 2 stycken lagmotioner, som togo i anspråk den ena 3½ sidor för motiv och 4 sidor för lagtext, den andra 2 sidor för motiv och 8 sidor för lagtext.

Övriga mera betydande eller oss närliggande europeiska länders riksdagstryck erbjuda i ännu mindre grad än ovan citerade något

stoff användbart för en sådan rationalisering av det svenska riksdagstrycket, varom nu är fråga. Det torde därför icke finnas anledning att här ingå på arten av dessa publikationer.

Som en sammanfattning av ovan gjorda översikt av vissa länders parlamentstryck vill kommittén framhålla, att i samtliga otvivelaktigt kan spåras en klar tendens till sammanfattande enkelhet såväl i stilistisk formulering som beträffande motiveringens omfång och vidare en strävan att undvika dels tyngande, för sammanhanget icke behövliga detaljspecifikationer samt all icke oundgänglig upprepning av exempelvis lagtext, yttranden, referat och annat sådant. Enligt kommitténs uppfattning kan emellertid intet av nämnda parlamentstryck i något bestämt avsnitt enbart för sig tjäna som förebild för en rationalisering av det svenska riksdagstrycket, men däremot torde utan tvivel ovan påpekade för dem alla gemensamma strävan efter enkelhet, begränsning och koncentration vara värd beaktande såsom ett eftersträvansvärt allmänt mål.

Det må till sist i detta sammanhang understrykas, att man svårigen kan göra gällande, att det ena landets parlamentstryck står på ett högre plan eller är av högre värde än det andra landets. Det rör sig här helt enkelt om icke jämförbara förhållanden. Möjligen kan det sägas, att ett lands parlamentstryck utgör ett bättre eller sämre hjälpmedel för parlamentsledamöterna i deras arbete, att det lämnar ett mer eller mindre klart och fullständigt vittnesbörd om parlamentets arbete och funktioner samt att det innehåller ett mer eller mindre detaljerat material för framtida administrativt arbete och statsvetenskaplig och historisk forskning. Värdesätter man vårt riksdagstryck efter dessa tre synpunkter, torde det omdömet med fog kunna uttalas, att detta tryck i alla tre avseenden intar en rangplats.

KOMMITTÉN

Principuttalande.

Vid tidigare utredningar rörande förenkling av riksdagstrycket har huvudsyftet varit att så långt som möjligt nedbringa kostnaderna; däremot har spörsmålet om tryckets överskådlighet och möjligheterna att göra det samma mer lättläst kommit att skjutas i bakgrunden. Även 1945 års statsrevisorer ha av naturliga skäl i första hand betonat kostnadsfrågan och anse, att kostnaderna för riksdagstrycket torde kunna nedbringas genom förenklingar vid utarbetandet av propositioner och utskottsutlåtanden samt att en rationalisering synes kunna genomföras utan att skada berättigade anspråk på tryckets utförlighet och korrekthet. Revisorerna lämna emellertid samtidigt möjligheten öppen att beakta även den andra synpunkten genom att föreslå en utredning av frågan om riksdagstryckets omläggning i syfte att vinna förenkling och större överskådlighet, och bankoutskottet har i sitt förenämnda utlåtande nr 5 funnit de åtgärder statsrevisorerna i sistnämnda hänseende föreslagit i allt väsentligt välmotiverade. I riksdagens utredningsuppdrag samordnas de båda synpunkterna.

Kommittén har tagit fasta härpå men vill betona att frågan om att göra riksdagstrycket mer lättläst och överskådligt framstått som det väsentliga för kommittén. I allmänhet torde emellertid åtgärder, som äro ägnade att främja överskådligheten, även innebära en förenkling och rationalisering av riksdagstrycket och därmed också en direkt kostnadsbesparing, såsom närmare kommer att framgå av de i anslutning till kommitténs förslag verkställda kostnadsberäkningarna, men då så ej varit fallet har kommittén lagt mindre vikt vid kostnadssynpunkten. Enligt kommitténs uppfattning har man nämligen på grund av anhopningen av riksdagsfrågor, ofta rätt invecklade, kommit i det läget, att en rationalisering, en större sovring av materialet, ter sig i hög grad önskvärd, även om

en sådan i och för sig skulle kräva mer arbete och kostnad. Vinsten kommer ändock att visa sig påtaglig genom den avsevärda sammanlagda tidsbesparing, som otvivelaktigt skulle vinnas för riksdagens ledamöter och för alla dem som i övrigt skola taga del av riksdagstrycket. Kommittén har emellertid givetvis funnit angeläget föreslå de besparingsåtgärder som kunna vara möjliga utan att inkräkta på tryckets lättillgänglighet.

Den kritik, som riktats mot riksdagstrycket, har i huvudsak gått ut på att det är tungläst och svåröverskådligt, att skrivsättet är onödigt omständligt med understundom förekommande upprepningar av redan en gång redovisat material samt att en sammanfattande översikt av den huvudsakliga innebörden av i en proposition framlagda förslag eller av remissyttranden i allmänhet saknas.

Kommittén kan i stort sett instämma i denna kritik, ehuru kommittén väl inser de stora svårigheter att ernå en förenkling, som ofta föreligga, exempelvis då ett omfattande problemkomplex hastigt skall framläggas för riksdagen i en proposition eller då ett arbetstyngt utskott har att på kortast möjliga tid avgiva sitt utlåtande i en större fråga. Härvid bli bristande tid och otillräcklig arbetskraft ofta avgörande för skrivsättet, i det någon bearbetning av materialet i syfte att förkorta och sammanfatta detsamma i regel icke medhinnes. Här tangeras frågan om riksdagens arbetsformer, vilken emellertid ligger utanför området för denna kommittés behörighet.

Bortsett från angivna specialfall synes det dock, som om en viss slentrian vunnit insteg vid avfattningen såväl av propositioner som av utskottsutlåtanden. Propositionerna framläggas sålunda ibland i ett icke fullt bearbetat skick, onödigt mycket skrymmande och för sammanhanget mindre viktigt material medtages och försvårar överblicken och icke alltid finner man en klar och logisk dis-

position av ämnet. I jämförelse med det utländska trycket är särskilt det detaljerade framställningssättet påfallande. Samma anmärkningar kunna även riktas mot utskottsutlåtandena, vilka till sin allmänna uppläggning oftast ge bilden av en förkortad proposition. Här förekommer sålunda i viss utsträckning en dubbelredovisning av material, som är både kostsam och onödig. Beträffande sådana utlåtanden, som avges i anledning av en proposition, har för övrigt kunnat göras iakttagelsen, att den allmänna karaktären hos propositionen återfinnes i utlåtandet. Är propositionen omständig och mindre väl disponerad, blir detta lätt även förhållandet med utskottsutlåtandet. Propositionerna äro det grundläggande: ett klart, kortfattat och enkelt skrivsätt i propositionerna med en koncentrerad redogörelse för det väsentliga utan onödig utbrodering av stoffet är sålunda av största betydelse för utskottens skrivsätt. Man kan gå ett steg längre och säga, att avfattningen av kommittébetänkanden och andra sakkunnigutredningar, vilka ligga till grund för ett flertal propositioner, blir av utslagsgivande betydelse för utarbetandet av såväl propositioner som utskottsutlåtanden. Vill man gå till grunden med det hela, torde det bli oundvikligt att vidtaga särskilda åtgärder i syfte att åstadkomma en allmän nedskärning och förenkling av kommittébetänkandena. Kommittén vill i detta sammanhang erinra om den av borgmästaren K. E. Rosander på uppdrag av finansministern verkställda översynen av det statliga kommittéväsendet. I en promemoria av den 28 september 1946, vari resultatet av denna översyn redovisas, föreslås inrättande av ett särskilt organ för samordning och övervakning av utredningsväsendet. Chefen för finansdepartementet har i 1947 års statsverksproposition under För flera huvudtitlar gemensamma frågor förklarat sig anse, att ett sådant organ skulle ha en uppgift att fylla inom kommittéväsendet. Måhända kan på denna väg skapas förutsättningar för en även enligt kommitténs uppfattning nödvändig förenkling av hela det offentliga trycket. Sakkunniga för utredning om modernisering m. m. av det statliga utredningstrycket tor-

de i enlighet med de för utredningen lämnade direktiven komma att uppmärksamma även detta spörsmål.

Propositioner.

De ämnesområden, som kunna bli föremål för propositionsskrivning, äro till sitt innehåll synnerligen skiftande. Härav följer, att några generella och för skrivningen bindande regler icke kunna uppställas. Det gemensamma för propositionerna blir i många fall endast de dispositionsmässiga huvuddragen, men många gånger bortfaller även denna likhet. Som exempel på olika huvudgrupper av propositioner kan nämnas dels statsverkspropositionen, dels fristående anslagspropositioner. En tredje huvudgrupp med sina speciella särmärken bilda lag- och författningspropositionerna.

De synpunkter, som framläggas i det följande, böra ses mot här angivna bakgrund. Några allmängiltiga regler finnas icke; endast målsättningen — överskådlighet och klarhet — är och bör vara gemensam.

En proposition består i regel av 1) inledning, 2) redogörelse för föreliggande fakta (recit), 3) föredragandens ställningstagande (departementschefsanförande) och 4) föredragandens hemställan.

Innan kommittén övergår till en närmare granskning av dessa propositionens huvudbeståndsdelar, vill kommittén i fråga om propositionernas rubricering framhålla angelägenheten av att denna göres så kort men samtidigt så »täckande» som möjligt. Korta men upplysande rubriker på propositionerna återverka på rubriceringen av ärendena i utskottsutlåtanden, på föredragningslistor, i kammarprotokoll och riksdagsskrivelser samt över huvud i alla de övriga sammanhang, då propositionerna återopas med angivande av rubriceringen.

1. Inledningen.

Denna är enligt gällande praxis i flertalet fall mycket kort. Föredraganden anmäler exempelvis ett betänkande angående viss fråga, förslag om ändrade grunder för statsbidrag till visst ändamål etc.

Kommittén förordar i anslutning till statsrevisorernas uttalanden på denna punkt, att inledningen, såvida fråga ej är om till omfånget mycket begränsade propositioner, utbygges så att den så kortfattat som möjligt ger läsaren en överblick över det ämne, som kommer att avhandlas, samt en summarisk upplysning om de huvudsakliga nyheter eller förändringar, som föreslås. Inledningen bör sålunda utgöra en nyckel för studiet av propositionen i dess helhet.

2. Redogörelsen för föreliggande fakta (reciten).

Beträffande recitskrivningen finnas inom propositionstekniken två tendenser. Den ena delar upp materialet i flera avsnitt och redogör under varje avsnitt uttömmande för vad som förekommit. Den andra föredrar att i ett sammanhang lämna en kronologisk redogörelse för hela ämnet. Det är klart, att varken det ena eller det andra av dessa system kan generellt tillämpas. Valet dem emellan måste bli beroende på beskaffenheten och omfattningen av det ämne, som skall bli föremål för propositionsskrivning. Ju mer komplicerat ämnesområdet är, desto lämpligare synes det vara att förfara enligt den förstnämnda metoden.

Överhuvud taget bör koncentration eftersträvas, ehuru självfallet kravet härpå icke får drivas så långt, att det menligt inverkar på överskådligheten. Erfordras historik, bör den i möjligaste mån begränsas och icke gå längre tillbaka än som är absolut nödvändigt. Bygger propositionen på särskild utredning, är det önskvärt, att redogörelsen för utredningens förslag göres så överskådlig och kortfattad som möjligt. Innehållet i remissutlåtandena bör sorteras upp efter föreliggande frågor i de fall, då reciten icke bygger på den kronologiska metoden. I vissa fall kan det vara lämpligt att ordagrant återge ett remissvar helt eller delvis. Både av utrymmesskäl och för att främja överskådligheten är dock önskvärt, att remissinstansernas yttranden i större utsträckning än som för närvarande är fallet refereras. Härigenom kommer många gånger det väsentliga i de anförda synpunkterna bättre till synes och

onödiga upprepningar undvikas. Det förutsättes härvid självfallet, att referatet blir fullt objektivt och att såväl avvikande meningar som tillstyrkanden klart och otvetydigt återges. Beträffande tillstyrkande yttranden torde understundom vara tillräckligt att ange, vilka som biträtt förslaget, såvida ej motiveringen innefattar några nya moment. Föreligger i ett ärende ett flertal remissyttranden, bör, innan en närmare redogörelse lämnas för de olika instansernas uttalanden, lämnas en kort sammanfattning därav.

Det ligger i sakens natur, att några generella regler i allmänhet icke kunna uppställas för recitens disposition. För lag- och författningspropositionerna är förhållandet dock i viss mån annorlunda. En sådan proposition bör i typiska fall bestå av en allmän del och en speciell del. I den allmänna delen upptagas ämnets huvudfrågor; den kan i vissa fall bestå av flera kapitel genom att olika huvudfrågor särskiljas. Den speciella delen innehåller motiveringen till varje paragraf för sig; möjligen sammanföras ibland två eller flera paragrafer, som höra mycket nära ihop, till en grupp. Det bör tillses, att allmänna delen icke blir för kompakt; antingen delas den i flera kapitel eller också begränsas den till en eller ett par grundläggande frågor, medan det mesta föres till speciella delen. Varje sådant avsnitt — alltså allmänna delen, om den är i ett kapitel, annars varje kapitel däri för sig samt i speciella delen paragraf eller paragrafgrupp — behandlar sitt ämne kronologiskt: gällande rätt, kommittén, yttrandena. Särskilt framträdande och praktiskt värdefullt blir detta, om det varit flera förberedande stadier, t. ex. kommittébetänkande, yttrande över detta, departementspromemoria och yttranden över denna.

När fråga är om ändring av gällande lagar eller författningar, bör dessas text och förslaget alltid sättas jämsides i dubbelspalt.

3. Föredragandens ställningstagande (departementschefsanförandet).

Detta kan variera från ett kortfattat tillstyrkande av en myndighets förslag till en ingående diskussion av skälen för och emot

en viss lösning med därav följande slutsats. I större propositioner och speciellt i lag- och författningspropositioner, där en uppdelning av materialet i flera punkter ägt rum, böra även departementschefsanförandena uppdelas på de olika punkterna eller avsnitten.

Det torde vara anledning att i detta sammanhang något observera statsverkspropositionen. För denna utmärkande är dess punktindelning. Varje punkt avslutas i regel av ett departementschefsanförande. Önskvärt är att framställningar om oförändrade anslag liksom framställningar om smärre justeringar av medelsanvisningen med hänsyn till senast tillgängliga belastningssiffror göras i mera koncentrerad form än som för närvarande ofta är fallet. Det synes icke nödvändigt att uppdelas sådana enkla punkter i recit och departementschefsanförande. Framhållas må även följande. Det förekommer under kapitalbudgeten, att anslag begäres till exempelvis ett flertal posthusbyggnader. Varje bygge får en punkt, och därom är icke något att säga. Men varje punkt innehåller en motivering för bygget, vilken kan vara tämligen ensartad. Det torde vara tillfyllest att ange motiven för samtliga byggen under den första punkten eller såsom inledning till det aktuella avsnittet av propositionen och därefter med hänvisning härtill äska medel under de olika punkterna.

Kommittén har tidigare förordat, att propositionerna i allmänhet böra inledas med en koncentrerad översikt över de förslag som framläggas. I propositioner av ej alltför obetydlig omfattning bör dessutom enligt kommitténs mening i departementschefsanförandet eller i omedelbar anslutning till detsamma regelmässigt lämnas en sammanfattning av ärendet, såsom redan nu ibland förekommer. Sammanfattningen bör vara sådan, att den som vill få en uppfattning av propositionens huvudsakliga innebörd skall kunna nöja sig med att läsa inledningen och sammanfattningen. Om för överskådlighetens skull olika avsnitt avslutas av ett uttalande av departementschefen, är det än mer önskvärt, att i propositionen lämnas en utförligare sammanfattning av departementschefens ståndpunktstagande än den som innefattas i inledningen.

4. Föredragandens hemställan.

Propositionen avslutas med en hemställan, vanligen benämnd kläm. Ofta är denna uppdelad på olika moment. Klämman bör vara så kort och koncis som möjligt.

Innehåller propositionen flera departementschefsanföranden, vilka var för sig resultera i en kläm, bör denna följa omedelbart på resp. anförande, såvida icke speciella skäl tala för att propositionen avslutas med en sammanfattande hemställan.

En säkerligen i många fall oundviklig men icke dess mindre olycklig form av kläm är den konturlösa kläm, som förekommer då fråga är exempelvis om godkännande av vissa av departementschefen förordade grunder för någonting. Är fråga om statsbidrag till visst ändamål, kan denna kläm undvikas genom att ett utarbetat förslag till bidragskungörelse fogas till propositionen. Klämman blir då: godkänna de grunder till statsbidrag, som innefattas i härvid fogat förslag till bidragskungörelse. Så långt ske kan, böra de antydda konturlösa klämmarna undvikas.

Det synes slutligen icke nödvändigt, att i de fall, då klämman avser personalförteckning eller avlöningsstat vid förslag till smärre ändringar i dessa, intaga förteckningen eller staten i sin helhet. Ett angivande av de ifrågasatta förändringarna torde vara tillfyllest.

Motioner.

För inskränkning av motionernas omfång ifrågasatte 1921 års kommitterade en ändring i § 13 av de reglementariska föreskrifterna för riksdagstrycket av innebörd, att kanslideputerade skulle tilläggas befogenhet att bestämma om tryckning av bilagor till motioner m. m. Någon bestämmelse härom kom visserligen icke att inflyta i de reglementariska föreskrifterna, men kanslideputerade ha det oaktat ansetts behöriga att utöva viss kontrollerande verksamhet i angivna hänseende.

1932 års besparingskommitté uttalade i fråga om motionerna bl. a. följande.

I många fall torde dessa vara mera vidlyftigt avfattade än som kan anses erforderligt. Härutinnan kunna några förhållningsregler icke meddelas, men kommittén vågar dock uttala den förmodan, att riksdagens ledamöter skola med beaktande av kostnadssynpunkten låta sig angeläget vara att vid motionernas avfattande undvika onödig vidlyftighet. I åtskilliga fall pläga motioner åtföljas av bilagor, som kunna vara ganska omfattande utan att därför alltid äga större betydelse för den föreliggande frågan. Med hänsyn till att dessa bilagor städe föredragas hos vederbörande utskott och dessutom äro tillgängliga för samtliga riksdagsledamöter, torde bilagornas tryckning endast i enstaka fall visa sig vara nödvändig. Visserligen har under de senare åren tryckningen av motionsbilagor inskränkts, men ytterligare inskränkning torde vara möjlig. Kommittén förutsätter också att kanslideputerade och föreståndaren för riksdagens tryckeriexpedition i fortsättningen liksom hittills söka genom framställningar hos resp. motionärer åvägabrinda, att endast i sådana fall, där så oundgängligen erfordras, bilagor till motioner befordras till trycket.

Inom kommittén ha samtliga motioner vid 1946 års riksdags vårsession genomgåts. Härvid har konstaterats, att motionärerna numera i allmänhet synas bemöda sig om ett, med hänsyn till det avhandlade ämnets art och omfattning, tämligen kortfattat skrivsätt. De flesta motionerna taga icke i anspråk mer utrymme än omkring två sidor och endast undantagsvis förekomma längre bilagor. Motionernas kläm är dock icke sällan ganska vagt formulerad. Med hänsyn till de sålunda gjorda iakttagelserna har kommittén ifråga om motionsskrivningen endast ansett sig böra uttala, att det icke endast ur besparingssynpunkt utan även med tanke på önskvärdheten att underlätta motionernas utskottsbehandling är angeläget, att framställningen göres lättöverskådlig och koncentrerad — det sistnämnda i den mån icke en utförligare motivering kan anses påkallad i frågor av stor vikt — samt att motionerna avslutas med en klar och koncis kläm.

Utskottsutlåtanden.

Såväl 1921 års kommitté som 1932 års besparingskommitté har såsom huvudsakligt medel för att nedbringa kostnaderna för ut-

skottsutlåtandena förordad förenklingar i skrivsättet, utan att närmare utformade direktiv ansetts kunna lämnas för hur förenklingarna lämpligen borde ske. På grund av den växlande arten av de till behandling förekommande ämnena är det naturligtvis såsom redan framhållits beträffande propositionerna mycket svårt att en gång för alla fixera vissa regler för utskotten. De anmärkningar, som riktats mot utskottsutlåtandena, ha i stort sett gått ut på att de ofta varit alltför utförliga och detaljerade, särskilt beträffande reciterna; i dessa hänseenden råder en väsentlig skillnad mellan det svenska och det utländska riksdagstrycket. Även enligt kommitténs uppfattning kunna utskottsutlåtandena i flera fall te sig ganska svåröverskådliga och vidlyftiga. Att en förenkling av utlåtandena är önskvärd, torde vara otvivelaktigt; en efterbildning av det utomlands allmänt förekommande, synnerligen knapphändiga skrivsättet synes dock icke lämpa sig för svenska förhållanden. Utskotten ha självfallet full frihet att göra de uttalanden, utskotten kunna finna påkallade, liksom att närmare utveckla och motivera de synpunkter, utskotten anse vara av vikt för en frågas bedömning, ehuru även här kravet på ett kortfattat skrivsätt torde kunna ställas. Beträffande historik och reciter, återgivande av remissinstansernas yttranden m. m. böra emellertid strängare principer kunna uppställas såsom normgivande för utskottskanslierna.

Utskottsutlåtandena kunna sägas i huvudsak vara av två slag, nämligen dels sådana som föranledas av propositioner, dels sådana som avgivas i anledning av motionsvis gjorda framställningar. Till en särgrupp kunna hänföras utlåtanden, som avse reglering av anslagen under de olika huvudtitlarna, och vidare förekomma naturligtvis blandformer. Denna uppdelning av utskottsutlåtandena i skilda kategorier måste beaktas, då man söker komma fram till vissa riktlinjer för utlåtandenas avfattning, i det att regler, som låta sig uppställa för en grupp av utlåtanden, icke i lika mån kunna anses tillämpliga beträffande en annan grupp.

Vad angår utlåtanden i anledning av propositioner anser kommittén, att historik, som

tidigare förekommit i propositionen, i regel ej ånyo bör intagas i utskottsutlåtandet. Kortast möjliga redogörelse för ett ärende bör vidare bliva regel; en utförligare framställning liksom ett återgivande av den i propositionen lämnade reciten bör endast förekomma såsom bakgrund till av utskottet förordad ändring eller till klarläggande av motionsvis framställt yrkande. Finnes i propositionen en koncentrerad inledning jämte en sammanfattning av departementschefens ståndpunktstagande, böra desamma intagas i utskottets utlåtande i syfte att sätta läsaren snabbt in i det ärende, varom fråga är, och kunna då ersätta den nämnda kortfattade redogörelsen för ärendet. Om och i vilken omfattning departementschefens anförande i övrigt skall medtagas, får bedömas från fall till fall. Vad utskottets eget yttrande angår, förekommer här ibland ett upprepande, ehuru med någon ändring i ordvalet, av departementschefens tidigare i utlåtandet återgivna argumentering. Då slutet blir ett tillstyrkande av departementschefens förslag och då saken icke blivit allsidigare belyst genom de av utskottet använda formuleringarna, böra sådana omskrivningar undvikas, så vida utskottet icke avser att stryka under ett av departementschefen gjort uttalande. Som regel bör med kortast möjliga motivering anges utskottets ställningstagande till Kungl. Maj:ts förslag samt i ämnet väckta motioner. Då utskottet icke ifrågasätter ändring i propositionen eller i delar därav och ej heller motionsvis framställts yrkanden därom, torde utskottet i de flesta fall kunna begränsa sig till att utan särskild motivering konstatera, att propositionen i dess helhet eller i angivna delar icke föranlett någon erinran från utskottets sida. Det må här inskjutas, att kravet på ett kortfattat skrivsätt naturligtvis icke får drivas så långt, att svårigheter uppstå att med ledning av utskottsutlåtandet få en i stora drag tillförlitlig uppfattning av den föreliggande frågan.

I detta sammanhang torde även böra upptagas en fråga av teknisk natur. Vid återgivande av departementschefsanföranden förfara vissa utskott, t. ex. bevillnings- och lagutskotten så, att de överföra sättningen oförändrad men inom citationstecken; andra

utskott, bland dem statsutskottet, låta där emot omändra sättningen till packad. Denna ändring medför i de flesta fall, att texten måste sättas på nytt, emedan för närvarande endast två av de i riksdagstrycket deltagande tryckerierna kunna verkställa packningen utan omsättning. En viss besparing skulle därför uppnås, om överflyttningen skedde med användande av stående stil utan ändring av mellanslagningen. Ehuru vid bifall till vad kommittén förordat departementschefens uttalanden komma att intagas i utlåtandena i betydligt mindre omfattning än för närvarande, är det enligt kommitténs uppfattning önskvärt, att den packade stilen, som för övrigt är mycket tungläst, undvikas vid överflyttningen. Departementschefsanförandet bör då på annat sätt utmärkas, exempelvis genom fetstilsrubrik. Andra från en proposition överförda partier, i den mån en sådan överföring även i fortsättningen kan tänkas förekomma, böra i besparingssyfte på samma sätt intagas i utskottsutlåtandet med oförändrad sättning.

Likaväl som en sammanfattning av departementschefens förslag ansetts önskvärd i fråga om omfångrika propositioner, bör ett kort sammandrag av utskottets ställningstagande inflyta i utlåtanden av större omfattning, särskilt då utskottets uttalanden återfinnas under flera olika avsnitt.

Därest en proposition innefattar förslag till ny lag eller förordning respektive ändring av gällande författning, synes, under förutsättning att förslaget i sin helhet antingen tillstyrkes eller avstyrkes av ett enhälligt utskott, författningstexten, som ofta tager stort utrymme i anspråk (se exempelvis konstitutionsutskottets utlåtande nr 27/45 och andra lagutskottets utlåtande nr 81/45), icke behöva återgivnas i utskottsutlåtandet. Det förutsättes dock givetvis härvid, att en kort redogörelse lämnas för förslagets innebörd.

Med den uppläggning av utskottsutlåtandena, som här skisserats, blir det visserligen nödvändigt för den som önskar erhålla en utförlig information i viss fråga att gå till propositionen, men detta är en konsekvens som icke torde te sig avskräckande mot bakgrunden av den förkortning och förenkling

av utskottsutlåtandena, som på den antydda vägen torde stå att vinna.

Såsom ovan framhållits intaga de *utskottsutlåtanden*, som *avse regleringen av anslagen under huvudtitlarna*, i flera avseenden en särställning. De flesta punkterna innefatta ju här ett blott och bart tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag om anslagsanvisning till olika ändamål och böra i större utsträckning än som för närvarande förekommer kunna sammanföras under en gemensam rubrik och med en gemensam ingress, vilken alltså icke skulle behöva upprepas för varje anslag. Klämmarna skulle sedan upptagas under skilda med a), b), c) o. s. v. betecknade moment.

I vissa fall förekommer en onödig upprepning, då Kungl. Maj:t efter att ha bebådat anslagsäskanden i statsverkspropositionen senare framlägger slutligt förslag i särskild proposition. Utskottsutlåtandet återger då ibland ordagrant både de i statsverkspropositionen bebådade och de sedermera i särskild proposition framlagda anslagsäskandena, vilka ofta helt överensstämma med varandra. Kommittén förordar, att för enkelhetens skull endast förslagen i den särskilda propositionen återgivas ordagrant med en antydning om att medel beräknats för ändamålet även i statsverkspropositionen. En sådan anordning tillämpas redan nu i icke obetydlig utsträckning.

Såväl 1921 års kommitté som 1932 års besparingskommitté har föreslagit, att samtliga de punkter beträffande vilka utskottet senare avgiva utlåtande sammanföras till en punkt i utskottsutlåtandet i stället för att som nu i allmänhet sker återkomma i form av en anmälan. Nämda förslag bör enligt kommitténs mening nu allmänt genomföras. Därigenom skulle vinnas, förutom en viss förkortning, att protokollsskrivningen i kamrarna underlättas genom att avbrott för de punkter, som innefatta anmälan om uppskjutna ärenden, icke behövde förekomma.

I fråga om *utlåtanden i anledning av motioner* föreligger ett i viss mån annat utgångsläge. Den i motionen framlagda utredningen är ibland ofullständig; utskottet kan ha funnit nödigt att i ärendet införskaffa yttranden från olika myndigheter, etc. Med

andra ord: primärmaterialet för frågans bedömning kommer här att i stor utsträckning föreligga först vid utskottsbehandlingen. Det är naturligt och riktigt, att utskottsutlåtandet då måste bli utförligare än som i regel är nödvändigt, då en proposition behandlas. I förevarande fall kunna i stort sett samma principer sägas vara tillämpliga som beträffande propositionsskrivningen; bl. a. bör sålunda en sammanfattning av ärendet regelmässigt inflyta i utlåtandet. Kravet på utförlighet bör dock icke förhindra, att av utskottet verkställd utredning eller dess resultat endast i korthet återgivas, och vidare bör det beträffande yttranden av ämbetsverk och myndigheter ofta vara tillräckligt att sammanfattningsvis återgiva det viktigaste av innehållet i dessa yttranden. Remissyttrandena böra sålunda icke fogas vid utskottsutlåtandet såsom särskilda bilagor i andra fall än där så påkallas av ärendets vikt.

Beträffande *utlåtanden av de tillfälliga utskotten* förekommer i rätt stor utsträckning dubbelskrivning, då samma fråga behandlas av tillfälligt utskott från båda kamrarna. Det torde i sådant fall vara tillräckligt, att allenast ett utskott redovisar den införskaffade utredningen, under det medkammarens tillfälliga utskott kan nöja sig med en hänvisning till nämnda utredning. I fall då i vardera kammaren väckts motion i en fråga, torde få bero på omständigheterna i det särskilda fallet, vilketdera utskottet en sådan redovisning skall åligger. Samråd härom torde böra äga rum mellan resp. utskottspremier. Då motion väckts endast i den ena kammaren och delgivning skett enligt § 63 riksdagsordningen, bör på samma sätt i de flesta fall vara tillfyllest, att det utskott som sist handlägger ärendet allenast hänvisar till den verkställda utredningen samt, om de båda utskotten ha samma uppfattning i ärendet, till det yttrande som avgivits av medkammarens tillfälliga utskott.

Vad angår *reservationer* till utskottsutlåtandena torde få framföras såsom ett önskemål, att desamma göras så kortfattade som möjligt. I fall en reservation innehåller en motivering, som i stora delar sammanfaller med den av utskottsmajoriteten omfattade

meningen, bör skillnaden sålunda kort och enkelt klargöras med undvikande av transumter, som försvåra läsningen. Om ändringsyrkande avser blott en detalj, bör även klämman, då så låter sig göra, avse enbart denna detalj. Klämman måste dock vara så utformad, att densamma icke ur formella synpunkter kan förvägras proposition i kamrarna. Även här gäller, att avfattningen givetvis måste avvägas med hänsyn till de i de olika fallen föreliggande särskilda förhållandena.

Kamrarnas föredragningslistor.

Mellan första och andra kammarens föredragningslistor föreligga vissa skiljaktigheter i uppställning och typografi. Dessa skiljaktigheter torde icke ha tillkommit i något visst syfte, exempelvis för att undvika en förväxling mellan de båda listorna. För detta ändamål synes det överst å resp. listor anbragta »huvudet» ha givits tillräcklig särprägel. Då de nämnda skiljaktigheterna alltså icke kunna sägas tjäna något praktiskt ändamål men likväl vålla tryckerierna visst besvär, förordar kommittén, att kamrarnas föredragningslistor i fortsättningen bringas i närmare överensstämmelse med varandra. Vilkendera listan, som härvid bör bli normgivande, är givetvis en bedömningsfråga. Kommittén har för sin del funnit första kammarens föredragningslista enklare uppställd och därför mera överskådlig och lättläst men anser samtidigt önskvärt, att en ytterligare förenkling i listornas uppställning vidtages.

Förslag till ändrad uppställning av föredragningslistorna är bifogat detta betänkande (*bilaga A*).

Kamrarnas protokoll.

Någon åtgärd för att minska omfattningen av protokollen, som ju huvudsakligen bestå av ledamöternas anföranden och i övrigt av summariska anteckningar om förekommande ärenden, har kommittén icke ansett sig kunna föreslå.

I anslutning till överläggningar inom kommittén har överbibliotekarien *Winge* uppgjort förslag till *innehållsförteckning till kamrarnas protokoll*. Förslaget, som åskådliggöres i *bilaga B*, innebär att de första två sidorna av varje protokollhäfte reserveras för en innehållsförteckning, upptagande i huvudsak kortfattade rubriker till dels sådana ärenden, som slutbehandlats av kammaren, dels ock interpellationer och frågor m. m. jämte sidhänvisningar. Denna innehållsförteckning beräknas även för de mest omfattande protokollen kunna rymmas på de båda första sidorna.

Kommittén ansluter sig i princip till förslaget om en kortfattad innehållsförteckning till de olika protokollshäftena. En sådan anordning, som bl. a. tillämpas i det engelska riksdagstrycket, anser kommittén synnerligen lämplig och ägnad att öka protokollens användbarhet. Den föreslagna åtgärden skulle visserligen kunna komma att förorsaka någon försening vid protokollens färdigställande, men i de flesta fall torde dock denna försening icke få någon större betydelse.

Manuskript till innehållsförteckningarna torde böra uppgöras av lämplig tjänsteman å vardera kammarens kansli, varvid samarbete mellan ifrågavarande tjänstemän bör komma till stånd för att ernå likformighet vid rubricering av ärendena. I sistnämnda hänseende synes viktigt att rubriksättningen sker på sådant sätt, att själva kärnfrågan framhäves på bekostnad av en allenast formell rubricering. De förenämnda tjänstemännen böra även rådgöra med tryckeriexpeditionens föreståndare beträffande sammanläggningen av de olika plenidagarnas protokoll till lämpliga häften. Mest praktiskt och framför allt tidsbesparande torde vara, att sidhänvisningarna ifyllas av tryckeriets korrekturläsare och således inflyta i det korrektur, som översändes till riksdagen.

Kostnaderna för utökning av varje protokollhäfte med ett blad, inklusive ersättning till tryckeriet för insättande av sidhänvisningar, kunna uppskattas till i genomsnitt 50 kr. per häfte. För hel riksdag skulle, med utgångspunkt från år 1945, då antalet pro-

tokollshäften var sammanlagt 84, kostnaderna komma att uppgå till ca 4 000 kr.

Inom riksdagen föras för närvarande på olika håll — i kamrarnas och utskottens kanslier, på riksdagsbibliotekets expedition samt på ekonomibyrån och tryckeriexpeditionen — smärre löpande register, varav dock intet är fullständigt. Dessa register komplettera emellertid varandra i olika hänseenden och torde vara tillräckliga såväl för riksdagsorganens eget behov som för att lämna svar på allmänhetens förfrågningar. Intet av de ifrågasatt löpande registren lämna sig emellertid i nuvarande form att mångfaldiga till riksdagsledamöternas och allmänhetens bruk.

Kommittén har närmare övervägt, huruvida icke den av kommittén här ovan föreslagna innehållsförteckningen till de olika protokollshäftena lämpligen skulle kunna kompletteras med ett *särskilt register* upptagande dels alla erforderliga uppslagsord och dels en talarförteckning, allt med sidhänvisningar.

Kommittén har för sin del, utom av kostnadshänsyn även med tanke på den försening vid protokollens tryckning, som därav skulle vållas, icke funnit lämpligt, att ett dylikt register tryckes tillsammans med varje protokollshäfte. Däremot har ifrågasatts, huruvida icke registret skulle kunna föras successivt, gemensamt för båda kamrarna, och tryckas separat med jämna mellanrum, exempelvis månadsvis. Registret skulle härvid kumuleras, d. v. s. i ett senare register skulle inarbetas det eller de tidigare tryckta månadsregistren.

Vid sitt övervägande av denna fråga har kommittén kommit till den uppfattningen, att kostnaderna för ett register av ifrågasatt slag skulle bli så höga, att kommittén, med hänsyn även till att den praktiska nyttan av registret icke torde bli särskilt stor, icke anser sig böra framlägga något förslag i ämnet.

I det följande komma att i särskilda avsnitt till behandling upptagas dels frågan om protokollens rent typografiska utformning m. m., dels frågan om snabbare tillhållande av protokollen.

Angående utformningen av klämmor samt förhållandet mellan motivering och kläm.

Under debatten i första kammaren angående riksdagstryckets rationalisering berördes av professor *N. Herlitz* frågan om sambandet mellan motivering och kläm, vad som med andra ord rätteligen kan anses beslutat i visst ärende. Denna i huvudsak rent konstitutionella fråga hade redan tidigare uppmärksammats i en av professor Herlitz vid 1940 års lagtima riksdag väckt motion (I: 2), vari hemställdes om »utredning angående åtgärder ägnade att skapa större klarhet med avseende å den rättsliga innebörden av riksdagens beslut och uttalanden ävensom om framläggande för riksdagen av de förslag till stadganden, antingen i grundlag eller i annan form, som av utredningen kunna förmedlas».

I enlighet med hemställan av konstitutionsutskottet i utlåtande nr 21 föranledde motionen icke någon riksdagens åtgärd. Utskottet hade emellertid funnit de av motionären anförda synpunkterna i flera hänseenden värda beaktande men ansett de flesta av de i saken framställda önskemålen bäst kunna tillgodoses om de vunne beaktande i praxis. Vissa av olägenheterna med den nu rådande ordningen hade syntts utskottet sammanhängande med att klämmorna stundom fått en alltför snäv avfattning. Motionens syfte skulle sålunda enligt utskottet främjas om uttalanden, som avsåge att binda Kungl. Maj:t, i större utsträckning än som nu vore fallet från »motiveringen» överfördes till klämmen.

Professor Herlitz har inför kommittén och i närvaro av kamrarnas sekreterare muntligen utvecklat sina synpunkter på ifrågasatt fråga, som därefter varit föremål för överläggningar inom kommittén.

Mot det nuvarande systemet med varandra kompletterande motivering och kläm har särskilt anförts, att detsamma skulle kunna medföra allvarliga olägenheter för förvaltningsmyndigheter och andra vid tolkningen av ett riksdagens beslut. Å andra sidan har gjorts gällande, att detta system, som be-

tingats av utvecklingen, i många fall visat sig innebära en smidig form för meddelande av bindande föreskrifter samtidigt med anpassningsbara tolkningsregler.

I det föregående har kommittén i skilda sammanhang — rörande propositioner, motioner och utskottsutlåtanden — berört frågan om utformningen av den hemställan, »kläm», som avslutar dessa handlingar. Härvid har kommittén förordat, att klämmarna böra erhålla en klar och otvetydig utformning. Kommittén har härjämte pekat på möjligheten att konkretisera de ofta förekommande vaga klämmarna, i vilka hemställes om riksdagens godkännande av nya statsbidragsgrunder etc., genom en hänvisning till ett vid propositionen fogat förslag till bidragskungörelse. Utöver nämnda rekommendationer vill kommittén endast framhålla, att det i många fall i praktiken torde bli ytterst svårt för att icke säga ogörligt att i en kläm sammanföra allt det, som i ett visst ärende avses skola innefatta riksdagens beslut. Självfallet bör det emellertid eftersträvas att utforma klämmarna så, att de så fullständigt som möjligt ange — i propositioner eller motioner — vad som underställes riksdagens prövning resp. — i utskottsutlåtanden — vad som skall innefatta riksdagens beslut. Det är också angeläget, att i motiveringen särskilt framhäves, vad som är avsett att bliva direkt bindande, ehuru det av praktiska skäl icke kunnat återges i klämman.

Riksdagsskrivelsen.

Bestämmelser om meddelande av riksdagens beslut finnas i §§ 79 och 80 riksdagsordningen. I § 79 stadgas, att de framställningar till Konungen, vilka riksdagen beslutar, liksom svaren på hans till riksdagen avlätna förslag skola genom skrivelser till Konungen avlämnas. I § 80 meddelas föreskrifter om uppsättning och expediering av skrivelserna. Sålunda skola riksdagens skrivelser i mål, som blivit av ständigt eller i dess ställe särskilt tillsatt utskott handlagda, uppsättas och expedieras av kansliet hos det utskott, som berett ärendet, medan uppsättandet

och expedierandet av andra för bägge kamrarna gemensamma skrivelser ombesörjas genom ett särskilt riksdagens kansli under in-seende av två inom första och två inom andra kammaren därtill utsedda ledamöter (kanslideputerade). Expedition över något riksdagens beslut må ej utgå förr än den blivit justerad inför kamrarna. Från riksdagen utgående expeditioner undertecknas av talmännen.

Redan 1921 års kommitté för riksdagstrycket rekommenderade förenklingar beträffande riksdagsskrivelsen avfattning. Skrivelserna hade, framhöll kommittén, dittills i de flesta fall utgjort en ren avskrift av det eller de utskottsutlåtanden, som avhandlades i resp. skrivelser; förändringarna hade huvudsakligen inskränkt sig till ett utbyte av »utskottet föreslår» till »riksdagen har beslutat». Det kunde ifrågasättas, huruvida icke skrivelsen gjorde samma effekt, om blott ärendet angäves, men i övrigt hänvisning lämnades till det utskottsutlåtande, skrivelserna åsyftade, med tillägg av en uppgift, att sagda utskottsutlåtande godkänts av riksdagen. Kommittén ansåg sig dock icke kunna förorda en generell tillämpning av nämnda förfaringssätt.

Uttalandet fick till resultat, att omfånget av riksdagsskrivelsen under de följande åren väsentligt minskade: 1920 omfattade sålunda varje riksdagsskrivelse i medeltal 5.7 sidor medan år 1930 sidantalet per skrivelse nedgick till 3.6.

1932 års besparingskommitté påpekade, att minskningen i huvudsak åstadkommits genom att själva skrivelserna endast kommit att innefatta anmälan om riksdagens beslut med hänvisning till ett vid skrivelserna fogat tryckt exemplar av utskottsutlåtandet. Kommittén rekommenderade en ökad användning av detta förfaringssätt. Endast i de fall, då riksdagen vidtagit ändringar i utskottsutlåtande, borde riksdagsskrivelsen givas en mera fullständig avfattning. Även beträffande skrivelserna angående regleringen av utgifterna under de olika huvudtitlarna ansåg kommittén en expediering av riksdagens beslut, där detta fattats helt i överensstämmelse med utskottets förslag, kunna verkställas genom en anmälan, att riksdagen upptagit anslagen

på sätt en i registerform gjord sammanställning utvisade. Endast i den mån riksdagens beslut avvikit från vad utskottet hemställt, borde i skrivelsen, såsom dittills plägat ske, under särskilda punkter inflyta beslutets motivering och kläm.

År 1945 omfattade riksdagsskrivelserna, 612 till antalet, sammanlagt 1 132 sidor, d. v. s. blott ca 1.9 sidor per skrivelse. Den ytterligare minskning av skrivelsernas omfattning har föranletts av att numera alla utskotten utom statsutskottet övergått till ett över lag synnerligen förkortat skrivsätt: vederbörande utskottsutlåtande överlämnas med en förklarande missivskrivelse, såvida icke riksdagens beslut kan uttömmande beskrivas genom en kortfattad anmälan. Man har sålunda t. o. m. gått något längre än vad 1932 års kommitté rekommenderade.

Då som nämnt statsutskottet är det enda utskott, som fortfarande tillämnar ett mera utförligt skrivsätt vid riksdagsskrivelsernas utformning, har kommittén ansett sig böra redogöra för den praxis, som i förevarande hänseende utbildats inom detta utskott. Av lämplighetsskäl har redogörelsen begränsats till de riksdagsskrivelser, som föranledas av propositioner.

I de fall då riksdagens beslut innefattar bifall till Kungl. Maj:ts förslag och riksdagen icke fogat något uttalande till sitt beslut, få riksdagsskrivelserna — i likhet med de av övriga utskott uppsatta — formen av ett kortfattat meddelande till Kungl. Maj:t om beslutets innehåll, t. ex.: »riksdagen får anmäla, att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag anvisat etc.». Har riksdagen fogat något uttalande till sitt beslut, medtages detta i skrivelsen. Härvid är dock att märka, att de orienterande upplysningar rörande Kungl. Maj:ts förslag, som understundom ingå i utskottets uttalande, icke vidarebefordras till Kungl. Maj:t. En tredje variant utgöres av de riksdagsbeslut, som innefatta bifall helt eller delvis till Kungl. Maj:ts förslag och samtidigt avslag av eller bifall till i anledning av förslaget väckta motioner. I dessa fall renodlas riksdagsskrivelserna så att motiveringarna för avslag å motionerna utmönstras. Motiveringarna för bifall medtagas däremot. Även andra varia-

tioner kunna förekomma, men de anförda exemplen utgöra prov på de vanligaste typfallen.

Avsikten med statsutskottets skrivsätt har uppgivits vara att för Kungl. Maj:ts kansli och förvaltningsmyndigheterna underlätta verkställigheten av riksdagens beslut genom att i en urkund ge ett uttömmande uttryck för riksdagens vilja. Ett sådant skrivsätt föranleder emellertid ett visst merarbete inom utskottets kansli med därav följande kostnader och ökad pappersåtgång men framför allt ökade tryckningskostnader.

I sistnämnda hänseende må framhållas, att år 1945 expedierades av statsutskottet inalles 276 skrivelser, varav ett 40-tal, vilka kunna betecknas såsom utförliga, omedelbart befordrades till trycket hos stockholmstryckerier. Dessa 40 skrivelser, vilka bl. a. omfattade samtliga huvudtitlar med undantag av IX, XII och XIV huvudtitlarna, upptogo 542 trycksidor eller i det närmaste lika mycket som övriga i 1945 års riksdagstryck ingående 572 skrivelser. Kostnaderna för nämnda 40 skrivelser utgjorde, inklusive kostnad för papper och bindning, 10 985 kr. mot 7 267 kr. för övriga skrivelser, vilka trycktes i landsorten. Överslagsvis skulle en nedkortning av enbart de ifrågavarande från statsutskottet expedierade utförliga skrivelserna i överensstämmelse med de övriga utskottens praxis ha medfört en minskning av antalet trycksidor med 502 och därmed en besparing ifråga om sättnings- och tryckningskostnader med 7 850 kr. och beträffande kostnader för häftning och bindning samt papper med resp. 1 090 kr. och 1 195 kr., eller sålunda sammanlagt med ca 10 135 kr., varvid pappersåtgången skulle ha minskats med ca 33 500 ark i format 68 × 100 cm.

Kommittén har vid sitt övervägande av ändamålsenligheten med statsutskottets praxis vid uppsättningen av riksdagsskrivelser tillmätt den omständigheten betydelse, att praktiskt taget alla skrivelser, som ombesörjas av de övriga utskotten — även sådana som avse de av dessa utskott behandlade huvudtitlarna —, sedan länge, utan att några olägenheter påvisats, äro av den förut beskrivna kortfattade typen. På grund härav och med hänsyn framför allt till de icke

obetydliga besparingar, som beträffande riksdagstrycket skulle stå att vinna, om samtliga utskott helt tillämpade det kortare skrivsättet, förordar kommittén såsom en generell regel, att riksdagens beslut meddelas Kungl. Maj:t genom en kortfattad anmälan eller, då så ej lämpligen kan ske, genom överlämnande av vederbörande utskottsutlåtande med angivande av de avvikelser från utlåtandet, som beslutet innebär.

Riksdagsbeslutet.

Beträffande riksdagsbeslutet avgav fil. doktor *K. Hagman* år 1920 ett yttrande, som bilades 1921 års kommittébetänkande. Av yttrandet framgick, att beslutet enligt *Hagmans* uppfattning saknade betydelse och utan olägenhet skulle kunna avskaffas. Till denna uppfattning anslöt sig kommittén. *Hagman* hade emellertid framhållit, att vissa stadganden i riksdagsordningen förutsatte utarbetandet av ett riksdagsbeslut, ehuru ingenting funnes stadgat om vad beslutet skulle innehålla. Då ett avskaffande av riksdagsbeslutet sålunda skulle kräva grundlagsändring och då kostnaden för beslutet vore jämförelsevis ringa, hade kommittén icke velat förorda åtgärder för riksdagsbeslutets avskaffande.

Sedan på initiativ av konstitutionsutskottet vid 1932 års riksdag ur riksdagsordningen uteslutits de av fil. doktor *Hagman* åsyftade bestämmelserna angående riksdagsbeslutet, har ett av motiven för riksdagsbeslutets bibehållande bortfallit. Vid angivna tillfälle förelåg dock en stark opinion såväl inom riksdagen som i pressen mot ett borttagande av riksdagsbeslutet.

Framför allt av historiska skäl bör även enligt kommitténs mening det *textade* exemplaret av riksdagsbeslutet med samtliga riksdagsmännens egenhändiga namnteckningar bibehållas. Kommittén har emellertid övervägt, om icke den *tryckta* upplagan av riksdagsbeslutet lämpligen skulle kunna slopas, då den icke synes fylla någon särskild funktion. I det starkt förkortade skick, i vilket riksdagsbeslutet numera utformas, skulle härigenom uppkomma allenast en obetydlig

besparing, beräknad till 750 kr. Kommittén ifrågasätter därför icke ett slopande ens av den tryckta upplagan av riksdagsbeslutet.

Riksdagsregistret.

Riksdagsregistret består av ett sak- och ett personregister jämte matrikel över riksdagsledamöterna samt dessutom av ett provisoriskt register, som utkommer kort tid efter varje riksdagssessions avslutande — liggaren. Härjämte utarbetas för varje tioårsperiod ett sammanfattande register, det s. k. tioårsregistret, vars uppställning väsentligen ansluter sig till sakregistret.

Riksdagsregistrets uppställning och utformning ha i stort sett varit oförändrade sedan representationsreformens genomförande. Som allmänt omdöme om detta register kan sägas, att det i fråga om fullständighet och reda fyller högt ställda anspråk. Vad sakregistret beträffar må framhållas dess i viss mån egenartade karaktär av på en gång register och handbok. En följd härav blir, att denna del av registerverket blir synnerligen detaljerad och får ett betydande omfång. Med utgångspunkt från att registret främst bör tjäna syftet att hänvisa läsaren till själva riksdagshandlingarna, har kommittén undersökt, huruvida möjlighet förefinnes att utan att eftersätta kravet på överskådlighet och fullständighet nedbringa sakregistrets omfång. Olika registrerings- och redovisningsmetoder ha därvid prövats. Inom kommittén har bl. a. ifrågasatts, huruvida det är erforderligt att i registret specifikt redovisa samtliga av riksdagen anvisade anslag med angivande av belopp och i vissa fall även för anslagens disposition beslutade villkor. Möjligheten att förkorta särskilt långa artiklar har även övervägts. Eftersom emellertid en mera omfattande omläggning av registrets uppställning icke lämpligen kan genomföras förrän fr. o. m. år 1951, då perioden för nästa tioårsregister börjar, har kommittén icke ansett sig böra närmare än som skett ingå på denna fråga. Kommittén föreslår i stället, att sakregistret göres till föremål för en översyn i syfte att ernå en nedskärning av dess omfång fr. o. m. år 1951. Det torde böra upp-

dragas åt kanslideputerade att verkställa denna översyn. Under mellantiden böra emellertid förefintliga möjligheter till förkortningar och förenklingar inom registrets nuvarande ram tillvaratagas, varvid vissa av kommittén med den nuvarande författaren av riksdagsregistret diskuterade redaktionella ändringar och tekniska anordningar böra närmare övervägas.

I förevarande sammanhang får kommittén ytterligare anföra följande.

Sedan de ordinarie tiderna för avlämnande av propositioner och motioner gått till ända, tryckas genom riksdagens ekonomibyrås försorg förteckningar i nummerföljd för resp. samlingar. Dessa förteckningar fullständigas vid sessionens slut och tryckas då i ny upplaga, varvid motionsförteckningarna kompletteras med ett alfabetiskt register över motionärerna. Efter de olika sessionernas slut tryckes även en förteckning över riksdagens skrivelser. Samtliga dessa förteckningar drogo en ungefärlig kostnad av för vårsessionen 1945 1 750 kr. och för höstsessionen 400 kr. för 92 resp. 18 sidor. I liggaren, som i regel utkommer något över en månad efter sessionernas avslutande, finnas förteckningar i nummerföljd av såväl propositioner som motioner med hänvisningar till deras behandling i riksdagen, och i personregistret, som kommer ut något senare, finnes vid varje ledamot upptaget numret på de motioner han undertecknat.

Då således en dubbeltryckning förekommer i fråga om propositions- och motionsförteckningar och då de förenämnda särskilda förteckningarnas värde för riksdagens egna ledamöter torde kunna dragas i tvivelsmål, har inom kommittén övervägts, huruvida icke de ifrågavarande förteckningarna lämpligen borde slopas och i de bundna banden hänvisning ske till liggaren och personregistret. Med hänsyn till att förteckningarna uppgivits vara av visst värde för allmänheten och pressen har kommittén dock icke ansett sig böra föreslå borttagandet av desamma men ifrågasätter om icke förteckningarna i stället för att tryckas kunde stencileras i en begränsad upplaga för utdelning till de av förteckningarna närmast intresserade.

Den särskilda skrivelseförteckningen, vilken drager en kostnad av 6 à 700 kr., bör enligt kommitténs mening kunna avskaffas, trots att för denna någon dubblering ej finnes. De forskare eller andra, som önska finna numret på en viss skrivelse, torde ej i nämnvärd utsträckning begagna sig av denna förteckning utan använda sig säkerligen i stället av liggaren eller sakregistret.

JO:s och MO:s samt statsrevisorernas berättelser.

Beträffande justitieombudsmannens och militieombudsmannens ämbetsberättelser ifrågasätter kommittén icke någon ändring.

Vad angår statsrevisorernas berättelser finner kommittén önskvärt, att reciterna, med beaktande av vad kommittén härutinnan anfört i fråga om propositionerna, göras så kortfattade som möjligt utan att klarheten blir lidande. En del tabeller, som äro lätt tillgängliga på annat håll, böra uteslutas och ersättas med erforderliga hänvisningar. Givetvis är det i lika hög grad angeläget, att myndigheterna i sina förklaringar till statsrevisorernas uttalanden vinnlägga sig om ett kortfattat skrivsätt, som endast medtager det väsentliga i varje ärende.

Fråga om snabbare publicering av riksdagsprotokollen.

Ifrågavarande spörsmål, som tid efter annan kommit upp i den offentliga debatten, behandlades senast av en av riksgäldsfullmäktige enligt beslut av 1936 års riksdag tillsatt kommitté, den s. k. *stenografkommittén*, som avgav sitt betänkande i januari 1937.

Av den av stenografkommittén lämnade redogörelsen för frågans tidigare behandling framgick bl. a., att den nuvarande ordningen för protokollens uppsättning, justering och tryckning i huvudsak varit gällande sedan 1913 års riksdag. Nämnas må endast att på förslag av 1930/31 års kommitté rörande riksdagens arbetsformer infördes ett tillägg

till § 13 (numera § 14) i reglementariska föreskrifterna av innehåll, att kanslideputerade hade att vaka över att de i kamrarna förda protokollen samt övriga riksdagshandlingar bleve med största möjliga skyndsamhet tryckta och utdelade till kamrarnas ledamöter.

Stenografkommittén fann vid sin utredning, att om man på ett verkligt effektivt sätt ville tillmötesgå de i frågan framkomna önskemålen och på samma gång öka intresset för riksdagsförhandlingarna, måste man sträva efter att ernå en organisation, som kunde möjliggöra en omedelbar utskrivning och publicering av de stenografiska uppteckningarna av riksdagsdebatterna, alltså medan dessa ännu hade full aktualitet. Härigenom skulle pressen erhålla material till en allsidigt belysande behandling av riksdagsdebatterna snarast möjligt efter det dessa ägt rum.

Det förslag kommittén i angivna syfte framlade innebar i huvudsak följande.

Endast två stenografer (en förste stenograf eller kontrollstenograf och ytterligare en stenograf) skulle samtidigt tjänstgöra i kammaren. Kontrollstenograferna skulle tjänstgöra $\frac{1}{2}$ timme för var gång med ett uppehåll av $1\frac{1}{2}$ timme. Stenografernas tjänstgöring i kammaren skulle omfatta 10 minuter för varje gång med uppehåll mellan inställelserna av 70 min., varunder genomgång av stenogrammen, kollationering med kontrollstenografer och utskrivning på maskin skulle äga rum. Utskriften av stenogrammen skulle överföras till stencil, sedan den av kontrollstenografen blivit reviderad, varefter stencilerade exemplar i tillräckligt antal omedelbart skulle tillhandahållas pressen samt kamrarnas kanslier, där de till tredje dagen därefter kl. 11 f. m. skulle finnas tillgängliga och inom vilken tid ledamot hade tillfälle att justera sitt yttrande. Justeringstiden för kammarprotokollen föreslogs förkortad till tredje dagen efter ett plenum, om kammaren då sammanträdde. Tryckningen (inklusive sättning och korrekturläsning), som därefter omedelbart skulle vidtaga, beräknades kunna avslutas redan efter 48 timmar. De tryckta protokollen för ett sammanträde skulle sålunda enligt förslaget kunna utdelas på femte eller sjätte dagen efter sammanträdet, d. v. s. lördagsprotokollen påföljande torsdag och onsdagsprotokollen, på grund av under tryckningstiden infallande söndag, påföljande tisdag. En ytterligare förkortning av tryckningstiden

med 24 timmar skulle visserligen vara möjlig men till relativt hög kostnad.

Stenografkommitténs förslag förutsatte en omorganisation av den vid riksdagen anställda stenografkåren samt inrättande av ett för båda kamrarna gemensamt stenografkansli med en särskild riksdagens maskinskrivningsavdelning i likhet med vad som förekommer i utländska parlament, där en fortlöpande utskrift av stenogrammen äger rum.

Merkostnaderna för förslaget genomförande hade beräknats till sammanlagt 41 576 kr. för varje riksdag exklusivt merkostnad för förkortning av tryckningstiden.

Den bärande tanken i stenografkommitténs förslag var alltså, att det lades större vikt vid ett tidigt tillhandahållande av kammardebatterna i utskrift än vid ett påskyndande av protokollens tryckning. Ett bifall till kommitténs förslag skulle emellertid såsom framgått av det föregående även ha inneburit en avsevärd förkortning av tiden för färdigställande av de tryckta protokollen.

Stenografkommitténs förslag, som behandlades av sammansatt konstitutions- och bankoutskott vid 1937 års riksdag (utl. nr 1) föranledde icke någon riksdagens åtgärd. En av huvudledningarna härtill torde ha varit, att *förslaget förutsatte, att ojusterade yttranden skulle få utlämnas.*

Stenografkommittén hade även diskuterat frågan om *mekanisk upptagning* av riksdagsdebatterna, men då en anläggning för ljudupptagning inom riksdagen skulle bli synnerligen dyrbar utan att därmed vunnas garantier för ett fullgott resultat, hade kommittén ansett, att denna fråga för det dåvarande kunde avföras från diskussionen. I detta sammanhang påpekades att det även vid ett system med mekanisk ljudupptagning skulle erfordras personal för utskrift och revidering av de upptagna anförandena, och likväl skulle man icke helt kunna avvara stenograferna i händelse av uppkomna tekniska fel i apparaturen etc.

Frågan om mekanisk ljudupptagning av kamrarnas debatter upptogs sedermera i anledning av uttalanden av 1937 års riksdag till övervägande inom riksgäldsfullmäktige, som framlade förslag i ämnet i skrivelse till

bankoutskottet den 26 januari 1939. Förslaget ledde icke till någon åtgärd — enligt vad bankoutskottet i skrivelse till fullmäktige den 25 maj samma år meddelade i huvudsak beroende på att något mera allmänt intresse inom riksdagen icke då föreläge för ett slopande av systemet med stenografisk upptagning av riksdagens förhandlingar. Frågan torde av flera skäl icke för närvarande vara aktuell.

Kommittén har efter samråd med Publicistklubbens ordförande berett de politiska partiorganisationernas pressavdelningar tillfälle att till kommittén framföra sina synpunkter på frågan om snabbare tillhållande av riksdagens protokoll i anslutning till en inom kommittén upprättad promemoria i ämnet. I anledning härav ha yttranden inkommit från *Bondeförbundets pressförening*, *Svenska högerpressens förening* och *Sveriges vänsterpressförenings förtroenderåd* samt separat från två folktoppartitidningar, nämligen *Västmanlands läns tidning* (redaktör Pers jr) och *Eskilstuna-Kuriren* (redaktör Wermelin).

De inkomna yttrandena ge vid handen, att intresse förefinnes för en omedelbar utskrift av de ojusterade kammarprotokollen, varigenom tidningarna, särskilt i landsorten, skulle erhålla material till en fylligare efterdebatt, och att i varje fall en förkortning av tiden för de tryckta protokollens utgivning anses önskvärd. Medan *Bondeförbundets pressförening* med hänsyn bl. a. till vad kommittén i sin promemoria framhållit angående det nuvarande ansträngda läget på arbetsmarknaden och särskilt inom tryckeribranschen icke ansett sig böra för närvarande påyrka åtgärder för att främja en snabbare publicering av riksdagsprotokollen, anser *Sveriges vänsterpressförenings förtroenderåd* önskvärdt, att redan nu en rationalisering i princip beslutas och planer i detalj uppgöres för ett eller flera alternativ, varigenom en försöksverksamhet skulle kunna vara klar att igångsättas, så snart tryckerierna å sin sida kunde genomföra den där erforderliga tidsbesparingen.

Svenska högerpressens förening föreslår en provisorisk lösning av innebörd, att ett

mindre antal stencilerade, ojusterade stenogram omedelbart utskrives och hålles tillgängligt för allmänheten genom riksdagsbiblioteket, för Tidningarnas telegrambyrå, för partiorganisationernas pressavdelningar samt för huvudstadens dagliga tidningar. I de delar av protokollsmaterialet, till vilka uppmärksamheten särskilt knyter sig, skulle partiorganisationernas pressavdelningar såväl som Tidningarnas telegrambyrå genom det föreslagna arrangemanget kunna stå till tjänst såsom förmedlare till landsortspressen.

Det föreliggande spørsmålet om en snabbare publicering av riksdagsdebatterna har såvitt kommittén kunnat finna icke under de senaste åren kommit i ett sådant ändrat läge, att stenografikommitténs förslag, vilket synes kommittén äga många förtjänster, nu kan tänkas genomfört eller att en förnyad utredning för närvarande kan anses påkallad. Det kan i detta sammanhang förtjäna påpekas, att den av Svenska högerpressens förening föreslagna provisoriska anordningen med omedelbar utskrift i ett mindre antal stencilerade exemplar av de stenografiska uppteckningarna av riksdagsdebatterna skulle kräva i det närmaste samma radikala omläggning av riksdagsstenografernas arbetsförhållanden m. m., som förordas av stenografikommittén.

Kommittén har emellertid ansett sig böra företaga en rent teknisk undersökning av möjligheterna att inom ramen av nuvarande organisation uppnå åtminstone någon tidsbesparing. Denna undersökning har emellertid visat, att även en obetydlig sammanpressning av de olika tidsmomenten skulle stöta på mycket stora svårigheter, och detta av flera skäl, som här endast i korthet skola beröras.

Enligt § 12 i reglementariska föreskrifter för riksdagen skola utskrifter av de stenografiska uppteckningarna av riksdagens debatter sist å tredje dagen efter debatten kl. 10 f. m. avlämnas i vardera kammarans kansli, där de skola finnas tillgängliga för justering av riksdagsmännens yttranden. Kommittén har efter samråd med riksdagens kanslideputerade och kamrarnas sekreterare samt representanter för de vid riksdagen

tjänstgörande stenograferna kommit till den uppfattningen, att någon nämnvärd förkortning av angivna tid icke är möjlig att genomföra med nuvarande anställnings- och tjänstgöringsförhållanden för stenograferna, men även om en sådan vore möjlig med någon ändring av organisationen, skulle den dock icke i och för sig få någon betydelse — det förutsattes här, att riksdagens ledamöter fortfarande i övervägande grad äro emot ett utlämnande till allmänheten och pressen av ojusterade anföranden — såvida icke även tiden för protokollens justering i kamrarna i motsvarande mån bleve förkortad, exempelvis från femte till fjärde söcken dagen efter ett sammanträde. För onsdagsprotokollens vidkommande skulle då justeringsdagen infalla på en måndag, men denna dag sammanträder riksdagen i allmänhet icke. En utväg vore att införa en helt ny ordning för protokollens justering i kamrarna; denna fråga har kommittén emellertid icke ansett sig böra upptaga till övervägande, då den nära sammanhänger med frågan om ändring av riksdagens arbetsformer.

Vad härefter beträffar själva tryckningen av protokollen och vad därmed sammanhänger, sker denna i stort sett i följande ordning (avser onsdagsprotokollen):

1. Efter protokolljustering vid eftermiddagssammanträdet påföljande tisdag vidarebefordras manuskriptet, om det i komplett skick sänts till tryckeriexpeditionen, till tryckeriet, där vissa förberedande arbeten utföras tisdag kväll. Sättningen påbörjas tidigt onsdag morgon och avslutas i regel torsdag fm.

2. Korrektur läses successivt under loppet av onsdagen och torsdagen.

3. Korrekturen sändas till kamrarnas sekreterare för genomgång av »stommen», innan tryckningstillstånd gives.

4. Korrigering verkställes och tryckningen påbörjas under fredagen och avslutas (inklusive häftning av 500 exemplar) på lördagen (ev. först nästföljande måndag), då delningen i kamrarna sker. Häftning och distribution av återstående upplagan, som ombesörjes av särskilt bokbinderi, taga ytterligare någon dag i anspråk.

En förkortning skulle här kunna uppnås, om justeringen av protokollen kunde ske tidigare på tisdagarna, i det tryckeriet skulle kunna påbörja sättningen redan samma dag; då tisdagsförmiddagarna emellertid äro reserverade för utskottssammanträden, torde detta emellertid icke låta sig göra. I övrigt synas försöken att uppnå förkortningar av de olika tidsmomenten i huvudsak dömda att stranda på nuvarande material- och personalförhållanden inom tryckeribranschen. Aktiebolaget P. A. Norstedt & Söner, som sedan ett flertal år ombesörjer tryckningen av riksdagsprotokollen, har sålunda av angivna skäl nödgats successivt minska sina leveransåtaganden från tio till sex 16-sidiga ark per dag. Tryckning nattetid ställer sig mycket dyr och är svår att ordna, emedan Norstedt & Söner liksom övriga i riksdagstrycket deltagande stockholmsfirmor äro civiltryckerier, för vilka icke gälla samma undantagsbestämmelser ifråga om nattarbete som för exempelvis tidningstryckerierna.

Ytterligare några påpekanden torde i detta sammanhang vara på sin plats. Ofta medverka olika sammanstötande omständigheter till att de viktigaste, de för pressen och allmänheten intressantaste protokollen bliva särskilt försenade. Protokollen från remissdebatten sammanfalla sålunda vanligtvis med motionsfloden med därav följande stora anhopning av material för korrekturläsning och tryckning. De stora debattprotokollen från sammanträdena närmast före påsk justeras icke förrän efter påskferiernas slut, varvid tiden för protokollens utdelning i motsvarande mån förskjuts, och liknande förhållanden inträffa vid sessionernas slut. Övriga helgdagar inverka på samma sätt försenande. Ibland kan tryckningen av ett protokoll även komma att skjutas åt sidan för att man snabbt skall kunna få fram ett viktigt utskottsutlåtande. Vissa tryckeritekniska detaljer, som kommittén här ej kan gå närmare in på, verka ytterligare i fördröjande riktning.

Kommittén finner alltså, att förutsättningar för ett snabbare tillhandahållande av riksdagens protokoll icke för närvarande föreligga.

Med hänsyn till det intresse, som otvivelaktigt förefinnes för saken, särskilt hos delar av pressen, bör dock frågan givetvis ägnas fortsatt uppmärksamhet. Det torde härvid böra ankomma på fullmäktige i riksgäldskontoret att efter samråd med kanslideputerade taga de initiativ i frågan, som i ett ändrat läge kunna finnas påkallade. Sålunda torde i varje fall vissa smärre förkortningar av de olika i trycknings- och häftningsproceduren ingående tidsmomenten kunna genomföras, då personal- och materialförhållandena inom tryckeribranschen lättat; för en radikal lösning av frågan torde dock krävas en fullständig omläggning av anställnings- och arbetsförhållandena för riksdagens stenograf- och korrekturläsarpersonal jämte inrättande av en särskild maskinskrivningsavdelning i ungefärlig överensstämmelse med stenografkommitténs förslag samt vidare en ny ordning för protokollens justering. Möjligheterna att medelst upptagning på mekanisk väg av kamrarnas debatter nå fram till en lösning av det föreliggande spörsmålet torde även böra framdeles ytterligare övervägas, sedan den därför erforderliga tekniska apparaturen blivit i praktiken närmare utprovad.

Fråga om genomförande av aktsystem för riksdagstrycket.

I anledning av statsrevisorernas uttalanden har kommittén övervägt frågan om införande av s. k. aktsystem eller dossierbildning beträffande riksdagstrycket. Fördelen med denna metod, som innebär, att de propositioner, motioner, utskottsutlåtanden, riksdagsprotokoll och skrivelser, som gälla ett visst ärende, få bilda en särskild samling, skulle givetvis vara att underlätta för den som önskade taga del av riksdagsbehandlingen av en fråga att snabbt och på en gång få tillgång till allt erforderligt material. Tanken på ett sådant aktsystem måste i förstonte sig tilltalande, men ett närmare studium av hithörande spörsmål har dock såsom framgår av det följande övertygat kommittén om att systemet icke lämpligen torde låta sig genomföra beträffande det svenska riksdagstrycket.

I riksdagsbibliotekets samlingar ingår ett trettiotal främmande länders parlamentstryck. Av dessa är det blott ett enda, nämligen det finska, som grupperas efter dossier- eller aktsystem. Huruvida även något i riksdagsbiblioteket icke representerat parlament skulle tillämpa ett liknande system, har kommittén sig icke bekant. Med säkerhet kan emellertid konstateras, att intet av de kulturellt eller politiskt ledande länderna genomfört en så radikal omgestaltning av sitt parlamentstryck. Nämnas må i detta sammanhang, att det norska parlamentet i vissa frågor tillhandahåller ett band, som sträcker sig över flera riksdagar och som alltså skulle kunna sägas utgöra ett slags dossiering av det norska stortingets handlingar. Det är emellertid justitiedepartementet och icke stortinget, som är utgivare av denna publikation, och ehuru beståndsdelarna i varje dossier utgöras av visst stortingstryck, har den ingen anknytning i övrigt till stortingets publikationsserie. Den omfattar en del antagna lagar, bestämmelser och förordningar. 1940 års publikation innehöll exempelvis 19 lagar, 15 bestämmelser och 6 förordningar. Varje dossier består av proposition, utskottsutlåtande och förhandlingar i odelstinget och lagtinget. Publikationen är säkerligen av visst värde, men utgör icke en dossierbildning av det slag, varom nu är fråga.

Beträffande uppställning och dossiering av det finska riksdagstrycket vill kommittén framhålla följande. Riksdagens protokoll tryckas och bindas i en separat serie. Därjämte publiceras och bindes för sig en serie kallad Protokoll i sammandrag, närmast att likna vid ett stomprotokoll eller en journal över plenarsammanträdena utan diskussionsinlägg. Resten av det finska riksdagstrycket bildar två serier: Handlingar och Bihang. I Handlingarna ingå först regeringens propositioner, ordnade i nummerföljd, därefter från tidigare riksdagar överstående ärenden, en rad statsrådsbeslut, berättelser och andra framställningar från regeringen till riksdagen. Till samma serie fogas emellertid även två andra samlingar: Riksdagsbeslut och Utlåtanden över sådana motioner, vilka icke behandlats av utskotten i samband med propositioner. Serien Bihang slutligen — den

publiceras endast med titelblad på finska »Liitteet» — innehåller samtliga avgivna motioner, uppställda gruppvis efter de utskott, till vilka de remitterats.

Dossieringen av det finska trycket omfattar blott och bart en enda grupp, samlingen propositioner och andra framställningar från regeringen. Den berör med andra ord endast en del av serien Handlingar. Icke heller är den här restlöst genomförd. Varje dossier innehåller nämligen endast regeringens framställning, utskottsutlåtande och riksdagens skrivelse, men icke motioner, som behandlats i samband med en proposition, ej heller utdrag ur vare sig Riksdagens protokoll eller Protokoll i sammandrag. Ovanberörda, i samlingen Handlingar ingående serie utskottsutlåtanden över motioner utan samband med propositioner beröres icke av dossiereringen lika litet som Bihang-serien (motioner). Dossieringen av det finska riksdagstrycket måste därför sägas vara en i dubbel mening begränsad aktbildning: dels dossieras endast propositioner men inga motioner, dels innehåller varje dossier endast vissa av riksdagens handlingar i ärendet.

I fråga om möjligheterna för en dossiering av det svenska riksdagstrycket får kommittén inledningsvis framhålla, att betydligt större svårigheter att uppnå en tillfredsställande lösning förefinnas, när det gäller det svenska än det finska trycket. Två av dessa svårigheter äro särskilt framträdande: den som beror av tvåkammerssystemet och den som följer av den för svenska riksdagen specifika behandlingen av statsverkspropositionen och dess följdpropositioner om anslag å tilläggsstater och vissa anslag under IV huvudtiteln, om slutlig reglering av riksstaten och om anslag till allmän beredskapsstat m. fl. Framför allt i sistnämnda hänseende bli svårigheterna så markanta, att en godtagbar dossiering på väsentliga punkter och i stor utsträckning omöjliggöres eller göres ineffektiv, såsom närmare torde framgå av det följande.

Två alternativa utvägar stå till buds vid en eventuell dossiering av det svenska riksdagstrycket. Antingen låter man propositioner, motioner, övriga till riksdagen ingivna framställningar, interpellationer och enkla

frågor bilda lika många serier, efter vilka hela riksdagstrycket grupperas och dossieras (alt. I) eller också kan indelningsgrunden utgöras av de nuvarande utskottssamlingarna, vartill fogas en serie interpellationer och en serie enkla frågor (alt. II). I båda fallen tillkommer dessutom en serie protokoll i sammandrag eller hellre de nuvarande kammarprotokollen i oförändrat skick. Självfallet bör slutligen en samling särtryck av kammarprotokollen skapas, vilken samling dock icke kommer att utgöra en integrerande del i en bunden riksdagsårgång, eftersom särtrycken där införlivats med resp. akter.

Stora olägenheter uppstå dock såsom redan antytts, vilkendera av dessa vägar man än väljer. En fullständig dossiering kan man icke i någotdera fallet nå fram till. Som exempel på vanskligheter, vilka möta vid en dossiering efter alt. I, må nämnas följande. Det kan visserligen förefalla enkelt att till statsverkspropositionens olika delar, huvudtitlar m. m., vid en dossiering foga de propositioner och motioner, som av utskottet behandlas i samband med dessa olika delar, förutom givetvis utlåtande, protokollutdrag och riksdagsskrivelse. Men på alla de punkter, och de äro synnerligen många, i propositions- och motionsserierna, som beröras av detta förhållande, måste antingen uppstå luckor, vilket vore otillfredsställande och förvirrande, eller också måste särskilda meddelanden med hänvisningsuppgift tryckas och inbindas på samtliga berörda ställen, vilket bleve både dyrbart och svårt att genomföra. Samma svårbemästrade problem framträder dessutom vid varje tillfälle, då två eller flera propositioner behandlas i samma utlåtande, och dessutom i alla de fall, då i samma utlåtande behandlas en proposition och motioner väckta i anledning av densamma eller ägande samband därmed. Onekligen måste man som mindre tillfredsställande karakterisera en indelningsgrund, enligt vilken själva huvudgrupperna, själva den bärande stommen stympas i större eller mindre partier.

En dossiering av statsverkspropositionen skulle sålunda ge ett föga uppmuntrande resultat. Detta gäller för övrigt båda de nämnda alternativen. Dossieringen av detta ytterst betydelsefulla och omfattande parti

av riksdagstrycket kan i själva verket icke praktiskt lösas. Den blir, vilken väg man än försöker gå, mer eller mindre meningslös och en avgjord försämring jämförd med nuvarande uppställning. Orsaken härtill är den, att statsverkspropositionen hos oss icke som i Finland och för övrigt även i andra länder utskottsbehandlas i ett enda utlåtande. Vore så förhållandet skulle dossieringen av detta avsnitt i och för sig icke möta större svårigheter än beträffande varje annan proposition. Men icke endast de olika huvudgrupperna inom statsverkspropositionen (huvudtitlarna m. m.) och större eller mindre partier av dessa (närmast äsyftas härvid Utgifter för statens kapitalfonder och kapitalbudgeten: Kapitalinvestering) behandlas i särskilda utlåtanden; även ett högst betydande antal enstaka punkter inom dessa brytas ut varje år och erhålla egna utlåtanden. Som exempel härpå kan nämnas, att vid 1944 års riksdag icke mindre än 47 punkter utbrötos och specialbehandlades. Formellt sett möter visserligen inget hinder mot att i en dossier sammanföra dessa utlåtanden jämte motioner, protokollsutdrag och skrivelser och ordna dem efter respektive huvudtitel eller huvudgrupp. Men ur praktisk synpunkt blir resultatet mindre en arbetsbesparande dossier än ett konglomerat, svårt både att handskas med och finna sig till rätta i, alltså motsatsen till syftet med dossiersystemet. Tager man vidare i betraktande, att antalet ärenden, som ingå i dessa Kungl. Maj:ts nu ifrågavarande framställningar till riksdagen, överstiger summan av alla övriga propositioner och samtliga motioner mer än tredubbelt, så minskas ytterligare den eventuella fördelen av en dossiering. Vid 1944 års riksdag — som får anses avspegla rätt normala statistiska proportioner av nu berörda förhållanden — innehöll:

prop. nr 1	2 060	punkt., som krävde 50 utlåtanden			
» 2	81	»	»	»	15 »
» 163	38	»	»	»	9 »
» 185	53	»	»	»	2 »
» 275	36	»	»	»	8 »
» 281	128	»	»	»	10 »

Summa 2 396 punkt., som krävde 94 utlåtanden

Propositionerna 2, 163, 185, 275 och 281 utgöra ovan omnämnda följdpropositioner till eller kompletteringar av statsverkspropositionen.

Antalet propositioner (minskat med de sex anförda) jämte motioner uppgick endast till 1 178. Från denna summa bör dock dragas hälften av sammanlagda antalet likalydande motioner (= 518), d. v. s. 259, varför i realiteten slutsumman av propositioner och motioner reduceras till 819. Likväl är då ingen hänsyn tagen till det förhållandet, att ett synnerligen stort antal motioner väckts i anledning av propositioner, vilket rätteligen borde ha skett, eftersom statistiken gäller icke antalet framställningar utan ärenden.

Alt. II innebär visserligen i sig själv en saklig gruppering, åtminstone i grova drag, men den ifrågavarande indelningen existerar redan nu och medför alltså intet plus för dossiersystemet. En fördel framför *alt. I* ligger däri, att vid *alt. II* icke uppkomma några brutna serier. Å andra sidan kan man resa befogade invändningar mot en indelningsgrund, som gör utskottsutlåtandena till utgångspunkt eller grundval för grupperingen, med andra ord förvandlar ett led i mitten av en riksdagsprocedur till det primära. Av större vikt är likväl, att propositions- och motionsserierna helt komme att försvinna. Detta bleve nämligen till allvarligt men så väl för kommande riksdags- och förvaltningsarbete som för framtida forskning. Någon godtagbar lösning av frågan om dossieringen av statsverkspropositionen och hithörande ting erbjuder det icke heller. Enligt *alt. II* bleve det oundvikligt, att till varje utlåtande över utbrutna mindre partier eller enstaka punkter dossiera ett exemplar av motsvarande huvudtitel eller proposition, vilket naturligtvis skulle innebära ett oerhört slöseri, fränsett att resultatet skulle bli ohanterliga dossierband och en ansvallning av riksdagstryckets totala volym. Skulle å andra sidan dossiern icke innehålla själva den grundläggande initiativakten, bleve den som sådan icke mycket värd. En dossiers speciella värde skulle ju bestå i att läsaren i denna, på ett enda ställe, har tillgång till samtliga handlingar i ärendet. Andra svårigheter och nackdelar kunde jämväl fram-

dragas; erinras må endast om de vanskligheter, som inställa sig vid behandlingen av ärenden, som remitteras till och växlas mellan kamrarnas tillfälliga utskott.

Kommittén vill slutligen påpeka, att en dossiering av svenskt riksdagstryck även förutsätter en mindre men till sina verkningar icke betydelselös typografisk förändring såväl av propositioner och motioner som utskottsutlåtanden och skrivelser. Vart och ett av dessa aktstycken måste då nämligen i motsats till vad som nu är fallet tryckas för sig. Man kan exempelvis icke, som nu ofta händer, på ett enda blad föra samman flera — ibland ända till sex stycken — motioner betecknade som likalydande med motioner i den andra kammaren. Sex sådana korta motioner måste — utom i de fall då samtliga väckts i anledning av en och samma proposition — vid en dossiering alltid komma att bilda sex skilda tryckalster på lika många blad vardera med en mycket stor otryckt, s. k. blank yta. Då vid 1944 års riksdag som ovan sagts icke mindre än 259 sådana motioner trycktes, ehuru givetvis icke alla uppdelades i grupper om sex per blad, inses lätt, att en icke betydelselös ökning av tryckalster och tryckningskostnader måste framkallas enbart i berörda hänseende. Men självfallet inskränker sig icke förändringen enbart till dessa sårfall. Alla handlingar av angivet slag (propositioner, motioner, utlåtanden och skrivelser), som var för sig kräva mindre än två trycksidor och som därför nu kunna tryckas i löpande följd med nästföljande, måste vid en dossiering hållas frigjorda som separata tryck. Och om samtliga gäller vidare, att i alla de fall, och de torde vara många, då antalet trycksidor uppgår till ett udda tal, kommer minst en hel blank sida att uppstå och tryckningskostnaderna stiga i proportion därmed. Genom att trycket på detta sätt växer i omfång, stegras även bindningskostnaderna. En annan konsekvens, som icke heller bör undervärderas, är den, att då trycket i stor utsträckning kommer att bestå av lösa ett-bladstryck måste dessa vid bindningen genomgå det dyrbarare klistringsförfarandet, som dessutom icke besitter samma hållbarhet som den sydda hophäftningen.

Som slutomdöme får kommittén uttala, att

en gruppering av det svenska riksdagstrycket enligt aktsystemet endast är möjlig att genomföra i mycket begränsad omfattning, att denna partiella dossiering dessutom i flera och betydelsefulla avsnitt måste bli otillfredsställande samt slutligen att en sådan reform skulle medföra icke obetydliga kostnadsökningar i trycknings- och bindningshänseende. Härjämte bör beaktas, att sakregistret till riksdagstrycket är ett utmärkt hjälpmedel för den, som önskar följa ett ärendes behandling, och att den som i viss fråga önskar sammanställa en dossier lätt kan göra detta med ledning av sakregistret.

Riksdagstryckets typografi m. m.

Den stilgrad, som användes i riksdagstrycket, är korpus, vilken i löpande text i regel användes med mellanslag; i protokollen samt till vissa bilagor och »inklippta» avsnitt användes den däremot utan mellanslag (packad). Endast undantagsvis förekommer borgis eller petit och då i anmärkningar, närvarandeförteckningar och dylikt.

Det har från tryckerisakkunnigt håll (statens tryckerikonsulent och rektorn för Grafiska institutet) framhållits, att riksdagstryckets typografi är föråldrad. För egen del har kommittén funnit särskilt debattprotokollen tunglästa. Den här använda graden, korpus utan mellanslag, ger ett kompakt och för läsaren föga inbjudande intryck, till vilket radernas längd i hög grad bidrager. Kommittén kom därför tidigt in på tanken att genom spaltning av till att börja med protokollstrycket göra detta mera lättläst och lät för ändamålet verkställa vissa undersökningar dels genom ögonläkaren docenten *G. Karpe* vid karolinska sjukhuset och dels genom *Kommittén för typografisk sats (KTS)*, varjämte överläggningar i frågan ägt rum med statens tryckerikonsulent samt representanter för de större tryckerierna och KTS.

Docenten *Karpes* undersökning hade till systemål att utröna, huruvida läsbarheten av riksdagens protokoll skulle underlättas genom den ifrågasatta uppdelningen av texten på två spalter. Till grund för undersökningen låg ett häfte riksdagsprotokoll jämte ett

provtryck med *samma* storleksgrad på typerna som i det nuvarande protokollstrycket.

Karpe påvisar med åberopande av vissa angivna auktoriteter, att det ospaltade protokollstrycket beträffande bl. a. radlängd och radmellanrum avsevärt avviker från den för ögat lämpligaste normen, men framhåller samtidigt, att de normer, som angivits vara optimala vid läsning, avse genomsnittsindividen, vilket måste beaktas med hänsyn till att stora individuella variationer förefinnas i fråga om lässätt m. m.

Genom att använda en för ändamålet särskilt konstruerad apparat har Karpe kunnat fastställa, att ögonrörelsen då en ny rad uppsökes är mera komplicerad och alltså mer tröttande vid de långa raderna i det nuvarande protokollstrycket än vid de korta i det tvåspaltade trycket. Vid samtidigt anställda jämförande läsprov med ett 40-tal personer, kunde dock icke påvisas, att någon ökning av läshastigheten eller säkert ökad lättläshet skulle erhållas genom en uppdelning av protokollstrycket på två spalter med bibehållande i övrigt av nuvarande typografiska utformning. Karpe framhöll emellertid såsom sannolikt, att en sådan förbättring kunde erhållas genom en förändring av hela den typografiska utstyrseln, omfattande format, radlängd, bokstavsstorlek, bokstavs-, ord- och radmellanrum.

Med anledning härav har sedermera ett nytt provtryck med andra och något mindre typer samt större radavstånd, upprättat efter förslag av KTS, underställts docenten Karpe. Efter granskning av detsamma har Karpe såsom sin uppfattning uttalat, att det nya provtrycket ger en större överskådlighet och tydlighet och alltså innebär en förbättring.

Beträffande sistnämnda provtryck, vilket såsom *bilaga C* fogats vid detta betänkande, har KTS bl. a. gjort följande uttalanden:

1. Den tvåspaltade satsytan ger icke ett så kompakt utseende. Mindre spaltbredd inbjuder till läsning i högre grad än de stora textblock, som användas i nuvarande riksdagstryck.
2. Den av KTS föreslagna spalten av ca 63 mm är i längden mindre tröttande än nuvarande 128 mm spalt. Dr Karpe har

anfört ett medicinskt skäl härför: ögonrörelsen då en ny rad uppsökes är svårare att utföra vid de långa raderna än de korta på grund av att läsaren icke alltid genast hittar den nya raden.

3. För nuvarande enspaltade sats användes en typgrad av 10 punkter (korpus). Genom att sätta texten på två spalter per sida kan 9 punkters grad användas utan att läsbarheten försämras. Den föreslagna typgraden och radlängden ligger mycket nära den som användes i de dagliga tidningarna. Storleken av typgraden kan emellertid varieras något, vilket skulle tillåta sådana differenser, som bl. a. kunna uppkomma vid tryckning på ett flertal officiner etc. Vidare kunna mindre skillnader i satsbredd och satshöjd tillåtas, när de motiveras av skilda tekniska framställningsförhållanden. Typografien torde genom det av KTS föreslagna arrangemanget ha blivit mera tillgänglig och inbjudande.
4. Genom spaltningen åstadkommes utrymmesbesparing även därigenom att fälten mellan stycken, omkring paragraftecken liksom vid rubriker kan göras smalare. Mindre typgrad och smalare fria fält åstadkommer tillsammans en utrymmesbesparing av ca 15 %.
5. Tvåspaltad sats föreslås för samtliga publikationer, såväl protokoll som bihangstrycket, men det är givetvis icke möjligt att använda tvåspaltsystemet vid tabeller, uppställningar m. m. dylikt material, som direkt fordra större bredd. I likhet med vad som förekommer i andra motsvarande fall måste anpassning ske, så att både en- och tvåspaltsättning kommer till användning.

Förslaget om spaltning av riksdagsprotokollen har underställts *kamrarnas sekretärer*, vilka till kommittén inkommit med särskilt yttrande. I detta framhålls vissa svårigheter av teknisk natur som skulle uppkomma, om förslaget genomfördes; bl. a. skulle det tvåspaltade trycket vara mindre lämpligt i fall, då olika lydelse av lagtext redovisas jämsides i protokollet, vid redovis-

ning av olika inom kamrarna förrättade val, etc.

Enligt vad som framkommit vid de överläggningar, som ägt rum med representanter för de större tryckerierna, skulle en spaltning av riksdagstrycket medföra ökade sättningskostnader och möjligen någon försening, åtminstone i fråga om bihangstrycket. Tryckerierna sakna även för närvarande tillräcklig uppsättning av för spaltning lämpliga stilar. Å andra sidan har emellertid framhållits, att tidpunkten nu är lämplig för en successiv övergång till modernare och för spaltsättning väl lämpade stilsorter, då tryckerierna efter de gångna krisårens nedslitning av matriser m. m. stå inför en period av nyanskaffningar.

En jämförande sammanställning mellan nuvarande kostnader för protokollstrycket och beräknade kostnader vid spaltsättning lämnas i uppställningen härnedan. Beräkningsgrunden är en upplaga av 2 000 ex., och i priserna ha inräknats såväl sättnings- och tryckningskostnader som utgifter för papper och bokbinderi.

Alternativ	Antal bokstäver per sida	Pris per 16-s. ark kr.
Nuvarande uppställning	4 104	334:52
KTS förslag	4 400	366:39

Sistnämnda förslag innebär en minskning av omfånget med 7.2 %, varigenom kostnadsökningen begränsas till 2.5 %.

Kostnaderna för protokollen uppgingo vid 1945 års riksdag till ca 150 000 kronor.

Såsom framgår av den verkställda utredningen skulle en spaltning av riksdagstrycket medföra något ökade sättningskostnader. Å andra sidan tenderar utvecklingen avgjort mot en uppdelning av textytorna i spalter. Exempel härpå finner man — utom i detta betänkande — i det moderna tidskriftstrycket, och enligt vad kommittén inhämtat torde snart i tryck utkomma ytterligare ett par offentliga utredningar med spaltad sättning. Den nyligen tillsatta kommittén för popularisering av det offentliga utredningsstrycket väntas även komma att överväga detta spörsmål.

Fördelen med ett spaltat tryck skulle bestå i ökad läsbarhet och överskådlighet. Den tvåspaltade satsytan torde, såsom KTS

framhållit, inbjuda till läsning i högre grad än de kompakta textblock, som nu förekomma i riksdagstrycket, och synes därför kommittén kunna bli ett icke oviktigt led i strävandena att popularisera riksdagstrycket.

Kommittén har vid övervägande av det föreliggande spörsmålet icke bortsett från de ökade sättningskostnaderna vid en spaltsättning av riksdagstrycket, men kommittén har dock funnit övervägande skäl tala för en övergång till sådan sättning — närmast med avseende på kamrarnas protokoll — så snart de tryckeritekniska förutsättningarna härför föreligga, d. v. s. så snart tryckerierna hunnit anskaffa lämpliga stilar i tillräcklig utsträckning. Med nuvarande leveranstid kan detta icke beräknas ske tidigare än att spaltsättning sannolikt kan börja tillämpas först fr. o. m. 1949 års riksdag.

Spaltsättningen bör som nämnts närmast ifrågakomma för kamrarnas protokoll, vilkas mestadels kompakta texttytor göra en uppdelning på spalter särskilt önskvärd. Skulle denna anordning för protokollens vidkommande utfalla lyckligt, bör övervägas, om man skall gå vidare på den inslagna vägen och successivt genomföra spaltsättningen även för bihangstrycket, med undantag för riksdagsregistret och riksdagsskrivelserna. Det bör emellertid framhållas, att spaltsättning icke lämpligen kan användas för all i riksdagstrycket förekommande text, exempelvis vid vissa uppställningar och tabeller etc., som fordra större bredd. Några särskilda svårigheter torde lösningen av dessa spörsmål icke komma att bereda i praktiken. Den av kammarsekreterarna påtalade svårigheten att i protokollen använda spaltad sättning i fall då två olika formuleringar av exempelvis ett lagförslag ställas mot varandra, torde sålunda kunna bemästras genom att de olika texterna sättas efter varandra.

Kommittén föreslår alltså en övergång till spaltsättning beträffande kamrarnas protokoll senast från och med 1949 års riksdag samt att därvid en stilsort av väsentligen samma utseende som den av KTS föreslagna kommer till användning. För bihangstrycket bör, oavsett om spaltsättning av detsamma i fortsättningen kan komma att beslutas, den nu använda stilgraden ersättas med en

modernare, mer lättläst stil. För ändamålet bör den genom kommittén söka kontakten med de i riksdagstrycket deltagande tryckerierna upprätthållas genom fullmäktige i riksgäldskontoret, så att vid planerade nybeställningar av stilar och matriser de framkomna önskemålen om modernare typer för riksdagstrycket, speciellt med tanke på en spaltsättning, bliva beaktade.

Vad härefter beträffar riksdagstryckets format har detta varit oförändrat sedan år 1924, då det dittills något bredare formatet för bihangstrycket minskades till samma som det för protokollen sedan gammalt använda. Sistnämnda format har visat sig praktiskt lämpligt, och någon riksdagens egen önskan att frångå detta format torde för närvarande ej föreligga. KTS har dock med tanke på den standardisering, som för närvarande pågår inom den grafiska industrien, föreslagit ett format betecknat AS5 såsom lämpligt för riksdagstrycket. Detta format (168 × 237 mm) överensstämmer emellertid mycket nära med det nuvarande (165 × 242 mm). Skulle det föreslagna nya formatet slutgiltigt bliva antaget som svensk standard, synes riksdagstryckets format böra ändras i överensstämmelse härmed.

Marginalrubriker användas numera betydligt mer sparsamt än tidigare. Dock förekomma ganska ofta i bihangstrycket rubrikerna »Departementschefen» (eller »Föredraganden») och »Utskottet». Varje marginalrubrik debiteras extra (55 öre + tillägg, för närvarande 24 %) samt förorsakar såväl vid sidombrytning som vid utbyggandet av tryckformen ett betydligt merarbete och en avsevärd tidsutdräkt. Därför föreslås, att marginalrubrikerna i bihangstrycket utbytas mot halvfeta rubriker i texten eller att erforderlig markering sker endast genom ½ mellanslag. Vid en övergång till spaltsättning blir uteslutandet av marginalrubrikerna nödvändigt.

Vissa smärre förslag.

På utskottsutlåtandena stod förut angivet: »Ankom till riksdagens kansli den kl.». Denna uppgift saknade större

betydelse och måste ändras vid övergången från förslags- till definitivt tryck och förorsakade härigenom många korrigeringar. Genom densamma fick man visserligen en tydlig tidangivelse, men då sådan ändå finnes i utlåtandets datering och året dessutom står nederst å första sidan av varje häfte, har man ansett att ifrågavarande rad skulle kunna utgå. — Förteckning över närvarande vid utskottsutlåtandena har hittills mestadels satts med petit eller någon gång med borgis, varvid själva namnen ha satts med kursiverad stil men övriga ord med rak stil. Från tryckerihåll har föreslagits, att hela närvarandeförteckningen skulle sättas med packad korpus, vilket skulle innebära ett mera rationellt förfarande. Samtidigt borde en såvitt möjligt enhetlig uppställning för samtliga utskott komma till stånd, och vidare har ansetts, att hänvisning till närvarandeförteckning bör ske från ett utlåtande till ett annat inom samma häfte, då de närvarande äro desamma, samt att närvarandeförteckningen skall insättas vid det utlåtande, där det ur utrymmessynpunkt bäst lämpar sig. Vidare må nämnas att å riksdagens skrivelser hittills vid tryckningen angivits, när skrivelserna godkänts av de olika kamrarna. Då någon egentlig nytta ej kunnat påvisas härav, har förslag framkommit om uteslutande av denna uppgift.

Samtliga här ifrågavarande förslag ha under hand blivit genomförda.

Språkvård och förkortningar.

Med anledning av vissa av 1945 års statsrevisorer gjorda uttalanden har frågan om språkvård och användandet av förkortningar i vad avser riksdagstrycket övervägts inom kommittén. I nära samarbete med professorn *Erik Wellander* har ledamoten av kommittén redaktören *T. Kjell* i ämnet upprättat en promemoria, vilken i fråga om språkvården i allt väsentligt bygger på Wellanders arbete »Riktig svenska». Den i promemorian lämnade exemplifieringen tar dock särskilt sikte på riksdagstrycket.

Kommittén, som funnit de i promemorian framförda synpunkterna förtjäna beaktande,

har ansett lämpligt att foga promemorian vid detta betänkande såsom särskild bilaga (*bilaga D*).

Kostnadsberäkningar.

Kommittén har i sitt principuttalande framhållit, att det väsentliga för kommittén varit att få riksdagstrycket mera lättläst och överskådligt men att likväl alla möjligheter till besparingar skulle beaktas. I det föregående har kommittén redan i siffror angivit en sådan besparing, nämligen i fråga om riksdagsskrivelserna. För vissa av kommitténs övriga förslag äro kostnadsberäkningar möjliga att åtminstone med en viss grad av säkerhet ange i siffror; för andra åter måste en kalkyl grunda sig på alltför många osäkra faktorer för att ens medge en mycket grov uppskattning av kostnadsminskning resp. ökning. Den besparing, som kan förväntas av kommitténs allmänna rekommendation av ett kortfattat skrivsätt, låter sig sålunda ej beräkna, åtminstone icke i fråga om motioner och statsrevisorernas berättelser. Kommittén har i dessa fall avstått från varje kostnadskalkyl.

Vad propositionerna beträffar har kommittén på grundval av vissa inom kommittén framlagda exempel ansett sig kunna uppskatta den möjliga besparingen vid oförändrad typografisk utstyrsel till genomsnittligt omkring 5 %, varvid särskild hänsyn tagits till att statsverkspropositionen med dess speciella uppställning erbjuder långt mindre möjligheter till förkortningar än övriga propositioner.

Den största kostnadsbesparingen torde enligt kommitténs mening stå att vinna i fråga om sådana utskottsutlåtanden, som avges i anledning av en proposition. I enlighet med den av kommittén förordade principen om kortast möjliga recitkskrivning — i förekommande fall tillämpad så att propositionens

inledning och sammanfattning ersätter reciten — har man av exempel, som utarbetats inom kommittén, kommit till den uppfattningen, att en nedskärning av längre utlåtanden med två tredjedelar är möjlig, medan för utlåtanden av mindre omfattning samt för utlåtanden, som avse regleringen av anslagen under de olika huvudtitlarna, den genomsnittliga minskningen icke kan förväntas bliva lika stor. Från nämnda utgångspunkter har kommittén kommit fram till ett medeltal för kostnadsbesparingen, såvitt avser nu ifrågavarande utskottsutlåtanden. Detta medeltal har, med beaktande dessutom av vissa på kostnadsberäkningen inverkan i huvudsak tryckeritekniska förhållanden, ansetts ligga vid 25 %.

För utlåtanden, avgivna i anledning av motioner, har räknats med en besparing av 5 %.

I anslutning till det anförda meddelar kommittén följande jämförande kostnadskalkyl (kostnaderna avse sättning, korrigering, tryckning, papper, häftning och bindning):

Förslag	Kostnads- minskning kr.	Kostnads- ökning kr.
Propositioner	19 000	
Utskottsutlåtanden	36 000	
Riksdagsskrivelser	10 000	
Spaltning av kammar- protokollen		3 800
Innehållsförteckning till protokollen		4 000
Smärre förslag	2 000	
	<hr/> 67 000	<hr/> 7 800

Under förutsättning, att kommitténs i det föregående framlagda förslag bliva genomförda, skulle alltså vid i huvudsak oförändrad arbetsvolym för riksdagen uppkomma en årlig kostnadsbesparing i fråga om riksdagstrycket av i runt tal 60 000 kronor.

SAMMANFATTNING

Kommittén förordar koncentration i framställningssättet. Dubbelredovisning av en gång framlagt material samt upprepningar böra undvikas. För överskådligens skull böra korta sammanfattningar lämnas av propositioner och remissyttranden. Propositionerna böra sålunda i allmänhet förses med en koncentrerad inledning, som i ett fåtal korta satser snabbt ger läsaren en överblick över det ämne, som kommer att avhandlas, samt en summarisk upplysning om de huvudsakliga nyheter eller förändringar, som föreslås. I propositioner av ej alltför obetydlig omfattning bör dessutom i departementschefsanförandet eller i omedelbar anslutning till detsamma regelmässigt lämnas en sammanfattning av ärendet.

Härjämte förordas en avsevärd nedskärning av utskottsutlåtandenas reciter. Dessa böra i förekommande fall kunna ersättas med propositionernas inledning och sammanfattning.

Beträffande utskottsutlåtanden, som avse regleringen av anslagen under huvudtitlarna, föreslås bl. a., att samtliga de punkter, i vilka utskottet senare ämnar avge utlåtande, sammanföras till en punkt i utskottsutlåtandet. Samråd bör ske mellan de tillfälliga utskottens presidier för undvikande av dubbelskrivning.

Kamrarnas föredragningslistor böra uppställas mer överskådligt och enhetligt.

Kamrarnas protokoll förses med innehållsförteckning i varje protokollshäfte.

I fråga om riksdagsskrivelserna föreslås såsom en generell regel, att riksdagens beslut meddelas Kungl. Maj:t genom en kortfattad ammälan eller, då så ej lämpligen kan ske, genom överlämnande av vederbörande utskottsutlåtande med angivande av de avvikelser från utlåtandet, som beslutet innebär.

Frågan om snabbare publicering av riksdagsprotokollen har undersökts; kommittén har emellertid funnit förutsättningar för närvarande saknas för att effektivt lösa detta spörsmål. Frågan bör dock ägnas fortsatt uppmärksamhet.

Kommittén har funnit, att ett aktsystem eller en dossierbildning för riksdagstrycket icke lämpligen kan genomföras.

En modernisering av riksdagstryckets typografi förordas: i första hand föreslås spaltsättning av kamrarnas protokoll.

Om kommitténs förslag i fråga om rationalisering av riksdagstrycket bli genomförda, beräknas uppkomma en årlig nettobesparing för statsverket av i runt tal 60 000 kronor.

FÖREDRAGNINGSLISTA

hos

Andra kammaren

onsdagen den 5 februari 1947 kl. 11.

1. *Chefen för handelsdepartementet* besvarar hr Fahlmans interpellation om färdigstäl-landet av en isbrytare, avsedd för trafiken i Öresund.

1 gång bordl.

Kungl. Maj:ts propositioner:

2. nr 27 ang. ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket.
3. nr 37 ang. godkännande av en mellan Sverige och Nederländerna träffad handelsöverenskommelse.
4. nr 38 ang. godkännande av en mellan Sverige och den belgisk-luxemburgiska ekonomiska unionen träffad handelsöverenskommelse.
5. nr 39 ang. godkännande av tilläggsprotokoll till de mellan Sverige och Italien den 24 november 1945 träffade handels- och betalningsöverenskommelserna.
6. nr 40 ang. anslag till täckdikningsförsök m. m.
7. Hr *Kempes* anhållan att få interpellera chefen för kommunikationsdepartementet om statens övertagande eller inlösen av de järnvägslän, som kommuner i västra Värmland tagit upp för att bygga bandelarna Dal—Västra Värmland och Amål—Arjäng.

2 gånger bordl.

Statsutskottets utlåtanden:

8. nr 1 i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1947/48 under riksstatens första huvudtitel, avseende anslagen till hov- och slottsstaterna.
9. nr 14 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition ang. utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1946/47, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde.
10. nr 15 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition ang. utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1946/47, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde.
11. nr 18 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition ang. utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1946/47, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde.

12. nr 19 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition ang. utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1946/47, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde.

Jordbruksutskottets utlåtanden:

13. nr 2 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition ang. utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1946/47, såvitt propositionen avser jordbruksärenden.
14. nr 3 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition ang. överlåtelse av visst område till Dorotea kommun i Västerbottens län.
15. nr 4 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition ang. försäljning av vissa kronoegendomar m. m.
16. nr 5 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition ang. befrielse från betalningsskyldighet till kronan på grund av virkesköp.
17. nr 6 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition ang. befrielse från betalningsskyldighet till kronan på grund av virkesköp.

RIKSDAGENS

PROTOKOLL

1946

Nr 29

*Andra kammaren***Torsdagen den 27 juni**

kl. 11 fm.

INNEHÅLL

	Sid.
Svar på fråga av hr Hästad: Ang. behandlingen av de till Sovjetunionen utlämnade baltiska krigsdeltagarna	3
Sveriges anslutning till Förenta Nationerna	4
Uttagande av värnskatt för senare hälften av budgetåret 1946/47	21
Allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena m. m.	21
Familjepensionsreglementet för riksdagens verk och riksbankens familjepensionsreglemente för arbetare m. m.	25
Lagen om sparbanker	25
Utgifter under huvudtiteln Riksdagen och dess verk	26
Semesterlagen m. m.	26
Lag om övervakning av konkurrensbegränsning	48
Folkbokföringsförordning	48
Revision av riksdagens arbetsformer	51
Lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar	71

ANDRA KAMMAREN

Nr 29

Torsdagen den 27 juni kl. 11 fm.

Svar på fråga

§ 1.

Justerades protokollet för den 20 innevarande juni.

§ 2.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Undén**, som anförde: Herr talman! Herr Håstad har till mig riktat följande fråga:

»Är Ers Excellens i tillfälle att lämna riksdagen några upplysningar om hur de till Sovjetunionen utlämnade baltiska krigsdeltagarna där behandlats?»

Till svar på frågan får jag hänvisa till de i pressen åtminstone delvis refererade radioutsändningarna från Moskva den 17 februari och följande dagar. I utsändning den 17 februari gjorde hallåmannen ett uttalande, som innebar en dementi av antagandet att de återvändande balterna skulle strängt straffas vid sin återkomst. Jag har ingen anledning att betvivla riktigheten av denna dementi.

Vidare yttrade:

Herr **Håstad**: Herr talman! Jag ber att till hans excellens utrikesministern få framföra mitt tack för hans beredvillighet att svara på min fråga. Många människor ha på sistone undrat och frågat, om man haft någon kännedom om hur de till Sovjetunionen utlämnade 160 balterna efter ankomsten dit ha behandlats. Bakom denna undran och bakom dessa frågor har jag i varje fall i de allra flesta fall inte sparat något annat än ett rent mänskligt intresse för det öde, som har vederfarits eller kommer att vederfaras dessa delvis oförskyllt i så olyckliga omständigheter komna människor. Min egen fråga har också en rent informativ karaktär. Jag har, herr talman, känt ett behov av att försöka såvitt möjligt få vetskap om detta flyktingarnas öde och därigenom indirekt

bringa allmänheten den önskade upplysningen.

Jag är angelägen att betona, att jag har framställt denna fråga helt oberoende av den rent principiella diskussion, som fördes här i vintras. Detta principiella bedömande av asylrättens problem och asylrättens förpliktelser är ju för övrigt alldeles oberoende av den behandling, som vederbörande utlämnade komma att få i Sovjetunionen. Det baserar sig på rent allmänna grundsatsar och på svensk tradition. »Oppositionens» bedömande har för övrigt inte heller försvagats utan snarare förstärkts genom den behandling, som likartade frågor ha rönt vid Londonkonferensen i våras och FN senare.

Å ena sidan framstod i alla fall för oss i vintras farhågan att Sovjetunionen enligt vår, d. v. s. det utlämnande landets, uppfattning orimligt stränga lagbud om desertörer och förrädare skulle träda i tillämpning. Å andra sidan hyste vi förhoppningen, att Sovjetunionen skulle fästa vederbörligt avseende vid den framställning, som den svenska regeringen gjorde i höstas till förmån för en välvillig behandling och med krav på att Sovjetunionen skulle ta hänsyn till de alldeles speciella förhållanden, som rådde i Baltikum.

Vad nu svaret på min fråga beträffar måste jag, Ers excellens, konstatera att det är föga klarläggande. Det innehåller i stort sett ingenting annat än vad den svenska allmänheten i februari fick vetskap om genom pressen. Uppgifterna datera sig till en tidpunkt, som ligger ungefär ett par veckor efter dessa flyktingars ankomst till Sovjetunionen, och i vår tekniska tid äro februari-nyheter nu gamla nyheter. Att Eichfuss uppträdde i radio säger väl i detta fall inte så mycket; snarare var det väl att vänta — det gavs också på ett mycket tidigt stadium uttryck för denna förmodan i svensk press — att denne äventyrlige, överspände tysk-balt skulle på ett eller annat sätt till sist upp-

Svar på fråga (Forts.)

träda mot vårt land. För egen del tycker jag — om jag får vara fullt uppriktig — att regeringen visat något för liten nyfikenhet i denna fråga, som dock har intresserat svensk allmänhet så mycket, detta både med tanke på den framställning, som jag nyss talade om och vid vilken den svenska regeringen då med rätta fäste så stor vikt, och med hänsyn till att det nyligen i Moskva har förts förhandlingar mellan svenska delegerade och Sovjetunionen, varvid färskare upplysningar bort stå att vinna.

Jag har självfallet i och för sig ingen som helst anledning att betvivla den utsaga, som hans excellens här gjorde. Jag kan inte heller lämna något bidrag till klarläggandet. Jag tror mig dock ha rätt att omtala, att till min kännedom har kommit en flyktingrapport från Lettland, som hänför sig till mitten av maj och som lämnar en skildring av tillståndet där, för övrigt såvitt jag förstår ganska objektivt. Enligt denna rapport skulle man ännu inte, såvitt det var vederbörande bekant, ha återsett någon av dessa flyktingar i Lettland.

Ja, herr talman, med dessa ord har jag kommenterat svaret. Jag vill sluta med att uttala den verkligt uppriktiga förhoppningen, att det må bli hans excellens förunnat att senare kunna lämna riksdagen och den svenska allmänheten mera klarläggande uppgifter och då på ett eller annat sätt visa, att de förhoppningar, han här i dag uttryckt, blivit bekräftade. Detta skulle glädja oss alla, oberoende av meningsmotsättningarna i vintras, och jag tror också att det skulle gynnsamt påverka och bli ett led i utvecklandet av ett gott och förtroendefullt förhållande mellan Sverige och Sovjetunionen, vilket vi ju alla ästunda.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Undén**: Herr talman! Jag ber att få fästa herr Håstads uppmärksamhet vid att jag inte refererade till Eichfuss' uttalande utan till hallåmannens, vilket som jag nämnde innehöll en dementi av vissa svenska kretsars antagande, att dessa personer skulle

bli strängt straffade. Eftersom den viktigaste grunden för detta antagande var någon lokal radioutsändning från Baltikum, borde det vara av intresse för herr Håstad att veta, att Moskvaradios mera auktoritativa representant har dementerat denna uppgift om att de skulle bli strängt straffade.

Herr Håstad ansåg, att jag inte hade visat tillräcklig nyfikenhet i fråga om dessa personers senare öden. Det verkar för mig påfallande, att herr Håstad betraktar detta fall som ett särfall. Han frågar inte om jag vet någonting exempelvis om de tyskar, som skickades till västra zonen i Tyskland. Jag måste uppriktigt säga, att jag inte heller har följt dessas öden.

Herr Håstad: Herr talman! Jag skulle inte alls ha varit förvånad utan tvärtom funnit det endast naturligt, om hans excellens utrikesministern hade varit intresserad även av dessa människors öden.

I övrigt vill jag endast upprepa, att jag inte har någon anledning betvivla den upplysning som lämnades i Moskvaradion, men den hänför sig till en tidpunkt som endast ligger ett par veckor efter flyktingarnas ankomst till Sovjetunionen. Att döma av uppgifter om den behandling, som vederfarits de mest lojala flyktingar som förts till Ryssland, veta vi att dessa ganska länge — inte blott ett par veckor — bruka få vistas i filtreringsläger, innan det avgöres, vilket deras slutliga öde sedan kommer att bli.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3.

Föredrogs, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtande och memorial nr 7 och 8, statsutskottets utlåtanden nr 233—252, bevillningsutskottets betänkanden och memorial nr 49—51, första lagutskottets utlåtande nr 49, första särskilda utskottets memorial nr 3 samt budgetdeputerades memorial.

§ 4.

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande, nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition

Sveriges anslutning till F. N.

angående medgivande för Kungl. Maj:t att vidtaga de åtgärder, som erfordras för Sveriges anslutning till Förenta Nationerna.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Undén**: Herr talman! Utrikesutskottet har i det föreliggande utlåtandet tillstyrkt Kungl. Maj:ts proposition, och om riksdagen beslutar i överensstämmelse med utskottets hemställan, skulle alltså regeringen få fullmakt att begära inträde i den nya säkerhetsorganisationen och att därvid avge en förklaring i enlighet med Förenta Nationernas stadgar art. 4, om att vi äro beredda att fullgöra de förpliktelser som medlemskapet medför. Det är självklart att denna förklaring kommer att avges utan reservationer. I fråga om tidpunkten för denna anslutning har i propositionen förutsatts, att samråd skall äga rum med utrikesnämnden, och det har också utrikesutskottet för sin del anslutit sig till.

Det är givetvis med stor tillfredsställelse jag konstaterar, att inga meningsskiljaktigheter ha gjort sig gällande inom utskottet i denna viktiga fråga. Då Sverige 1920 hade att ta ståndpunkt till frågan om inträde i Nationernas förbund, rädde som bekant starkt delade meningar. En av faktorerna bakom denna meningsskiljaktighet var otvivelaktigt den, att förbundet inte var tillräckligt omfattande. Ett par stora makter stodo utanför, både Amerikas förenta stater och Sovjetunionen, och det var självfallet en påtaglig svaghet redan från början. Möjligen blev Nationernas förbunds verksamhet härigenom mindre störd av meningsskiljaktigheter, men detta förhållande var i själva verket bara en skenbar styrka. Amerikas förenta stater anslöto sig aldrig till Nationernas förbund. Sovjetunionen inträdde, men då hade redan den ödesdigra grupperingen av staterna i två läger tagit sin början.

Ehuru Förenta Nationerna är en direkt fortsättning av alliansen mot axelmakterna, bör det räknas de ledande statsmännen i de

allierade länderna till förtjänst att de redan tidigt planerade bildandet av en internationell säkerhetsorganisation på den bredaste grundval. Många befarade väl efter Nationernas förbunds sammanbrott, att själva idén om en universell organisation för fredens bevarande hade fått en obotlig knäck eller åtminstone för långa tider framåt skulle visa sig orealiserbar. Den nya organisationen har nu i alla fall grundats oberoende av fredsuppgörelsen och fredstraktaterna, såsom den mest angelägna uppgiften för de segrande makterna.

Organisationen står enligt stadgans art. 4 öppen för alla fredsälskande stater, vilka åtaga sig stadgans förpliktelser och enligt organisationens uppfattning kunna och vilja uppfylla dessa förpliktelser. Förenta Nationernas ursprungliga karaktär av en allians mellan de under kriget förbundna staterna framträder dock i flera hänseenden. Bland annat har detta ursprung lämnat spår i regeln för sanktioner. Ett ingripande av rådet med påbud om påtryckningsåtgärder mot en stat, som hotar eller kränker freden, förutsätter enighet bland samtliga permanenta rådsmedlemmar. Man tar knappast fel, om man utgår ifrån att det främst varit risken för ett revanschkrig från Tysklands sida, som man tänkt på vid utformandet av denna bestämmelse.

Vid ett krigsfall, som föranleder beslut av säkerhetsrådet om sanktioner, finns det för medlemsstaterna ingen rätt att föra neutralitetspolitik. Den konsekvensen tar alltså Sverige genom att inträda. I själva verket tog Sverige samma steg vid anslutningen till Nationernas förbund. Vi godkände den solidaritetsförbindelse, som medlemskapet enligt stadgarna innebar. Någon reservation gjordes inte vid inträdet, trots att den föreställningen envist levat kvar här och där, att de svenska statsmakterna tillfogat en sådan. Den politiska utvecklingen i världen medförde emellertid att den i förbundsakten förutsatta och påbjudna solidariteten inte på allvar upprätthölls av förbundets egna organ. Talrika stater förklarade sig, inför för-

KANSLISPRÅKET

Ett försök till positiv kritik.

Det officiella språk som av ålder användes i riksdagens tryckta handlingar är i stort sett det s. k. kanslispråket, sådant detta under århundraden utbildats främst inom Kungl. Maj:ts kansli. Detta språk har utvecklats under inflytande av det latinska och det tyska kanslispråket och visar ännu i vår tid många drag som vittnar om detta ursprung. Det karakteriseras av professor Erik Wellander¹ så:

»Det ligger i kanslispråkets natur, att det med sträng följdriktighet håller fast vid det inom de olika ämbetsverken hävdvunna språkbruket. I denna riktning samverka många omständigheter: den nära anslutningen till formuleringen i lagar och författningar, bruket av formulär för skrivelser av skilda slag, fruktan att genom avvikelse i formen ge föreställning om ändring i innehållet, gammal vana, slentrian. Också finner man inom kanslispråket bevarade ord och uttryckstyper, som inom det levande talspråket för länge sedan utträngts av nyare eller som kanske där aldrig vunnit insteg utan av kanslispråket skriftligen ärvt från 1400-talets lågtyska kanslispråk.

Sin styrka har kanslispråket framför allt i den medvetna strävan till lugn saklighet, logisk skärpa och obetingad tydlighet. Tankeinnehållet genomarbetas till fullkomlig klarhet och bestämdhet, sovras och befrias från allt ovidkommande och överflödigt samt ordnas efter logiska synpunkter. Det väsentliga framhäves, likställda led sidordnas, det mindre väsentliga underordnas. De olika delarna av ämnet grupperas gärna efter en hävdvunnen plan, som för ett vant öga gör innehållet lätt överskådligt. Allt detta ger åt kanslispråket, när det är som bäst, det behag som alltid är förenat med en planmässig ordnad och väl avvägd helhet.

Framträdande svagheter äro stelheten och omständligheten. Kanslispråket använder gärna långa, invecklade meningar, vidlyftiga ordalag, tunga sammansättningar, oviga omskrivningar, som med flera ord uttrycka vad som kan sägas i färre.»

Vill man nu göra kanslispråket enklare, smidigare och framför allt mera kortfattat, så är det främst dessa svagheter som måste bortarbetas, dock utan att därvid klarheten och den logiska skärpan kommer till skada.

Denna språkfråga har länge varit uppmärksam, och beaktansvärda ansträngningar att lätta på framställningens tyngd har gjorts, även av tongivande parlamentariker, Louis de Geer, S. A. Hedin och andra. Till samtliga förvaltande ämbetsmyndigheter i riket utfärdade Kungl. Maj:t den 22 mars 1907 ett cirkulär »angående avfattandet av utlåtanden, skrivelser m. m. i ämbetsärenden», i vilket som första riktlinje för officiellt språk framhölls denna regel:

»Enär det skriftsätt, som användes vid affattandet af framställningar och yttranden i ämbetsärenden, ofta icke tillgodoser tillbörliga anspråk på enkelhet och tydlighet, vilje Vi härigenom anbefalla samtliga förvaltande ämbetsmyndigheter i riket att affatta sina skrifter i klara, korta meningar och således undvika invecklade satsbyggnader och onödiga upprepningar samt att i öfrigt söka tillägna sig ett klart och enkelt skriftsätt.»

Kungl. Maj:t återkom till frågan i ett cirkulär av den 21 juni 1946 till statsmyndigheterna angående sparsamhet med papper och kuvert. I cirkulärets första punkt hette det: »Ett kortfattat skrivsätt skall eftersträvas».

¹ »Riktig svenska», en handledning i svenska språkets vård, utarbetad på uppdrag av Svenska akademien.

Men kanslispråksrutinen har i det hela förblivit orubbad. Skall någon verklig bättring komma till stånd, torde det vara nödvändigt att rikta uppmärksamheten på bestämda formuleringar och uttryckstyper som lätt kan göras enklare och kortare.

Substantivsjuka.

Kanslispråkets mest framträdande drag torde vara den s. k. substantivsjukan. Denna yttrar sig framför allt i att man ratar det enkla verb, som ger satsen liv och spänst, och i stället begagnar omskrivning med substantiv. Man skriver sålunda icke kort och enkelt *reda ut frågan* utan *verkställa utredning av frågan*, man skriver icke *frågan utredes* utan *en utredning av frågan sker* eller *äger rum* eller *verkställes* eller *genomföres* eller *bringas till utförande* eller *frågan göres till föremål för en utredning*.

Konstruktioner av denna typ är naturligtvis stundom på sin plats. Om utskottet *framlägger förslag* bokstavligen skall uttrycka den tanken att utskottet *lägger fram ett förslag*, så är det ju något annat än som ligger i det enkla verbet *föreslår*. Och författaren kan givetvis påstå att han åsyftat en viss skiftning i betydelsen. Men i de allra flesta fall kan omskrivningen utan ändring av betydelsen bytas ut mot det enkla verbet; omskrivningen har faktiskt blivit det normala uttryckssättet i kanslispråket.

Som mer eller mindre typiska fall av substantivsjuka kan anföras:¹

anställa skadegörelse på	skada
avgiva yttrande	yttra sig
avläta skrivelse	skriva
avlägga besök hos	besöka
bedriva studier	studera
bereda kompensation	kompensera
bestrida undervisning	undervisa
bringa i erinran	erinra om
draga en kostnad av	kosta
erhålla skärpning	skärpas
finna användning	användas
framkalla skadegörelse på	skada
framlägga förslag	föreslå
framställa förfrågan	fråga
få utformning	utformas
föreligga behov av	behövas
förläna bemyndigande åt	bemyndiga
genomföra en koncentration av	koncentrera
genomföra en omorganisation av	omorganisera
giva bekräftelse på	bekräfta
giva sin anslutning till	ansluta sig till
göra inköp av	köpa
göra till föremål för utredning	utreda
hava avseende på	avse
hava behov av	behöva
hava kännedom om	känna till
hava sin uppmärksamhet riktad på	uppmärksamma
hava under övervägande	överväga
hysa förhoppning om	hoppas

¹ Här och i det följande anges det kortare uttrycket i högra spalten.

ingå avtal
 ingå på en diskussion av
 inlägga protest
 komma till användning
 lämna bemyndigande åt
 lämna i uppdrag åt
 lämna redogörelse för
 meddela beslut
 meddela undervisning
 medföra ökning av
 resa invändning
 röna påverkan
 skrida till verkställighet av
 skänka beaktande åt
 ställa uppmaning till
 ställa sig till efterrättelse
 taga i beaktande
 taga sin början
 taga under övervägande
 träffa avgörande
 undergå förstärkning
 underkasta granskning
 upptaga till behandling
 uttala protest
 utöva inverkan på
 vara av följande lydelse
 vara i avsaknad av
 vara under prövning
 verkställa inventering
 verkställa utredning av
 vidtaga en utökning av
 vidtaga förberedande åtgärder
 vinna sin lösning
 vinna tillämpning
 åstadkomma minskning av
 åtnjuta vård
 ävägabringa en utformning av
 ägna besiktning åt
 ägna uppmärksamhet åt

avtala
 diskutera
 protestera
 användas
 bemyndiga
 uppdraga åt
 redogöra för
 besluta
 undervisa
 öka
 invända
 påverkas
 verkställa
 beakta
 uppmana
 rätta sig efter
 beakta
 börja
 överväga
 avgöra
 förstärkas
 granska
 behandla
 protestera
 påverka
 lyda så
 sakna
 prövas
 inventera
 utreda
 öka
 förbereda
 lösas
 tillämpas
 minska
 vårdas
 utforma
 besiktiga
 uppmärksamma

Omskrivningar av andra slag.

Det är ytterst vanligt att kansli språket använder verbalsubstantiv där ett naturligt språk nyttjar infinitiv:

bolaget började *tillverkning* av möbler
 förslaget innebär *ett tillskapande* av flera
 hovrätter och *dessas förläggande* till olika
 delar av landet
genomförandet av förslaget skulle kosta
byggandet av en tunnel ställer sig dyrt

tillverka
 att flera hovrätter *tillskapas* och *förläggas* till
 att genomföra
 att bygga

avsikten är <i>vinnande av rörlighet</i>	att vinna
<i>bildandet av en samlingsregering ansågs</i>	att bilda
en kontrollering hade varit lätt utförd	det hade varit lätt att kontrollera

Även adjektivet omskrives gärna med motsvarande avledda substantiv:

en gallring <i>erbjuder den största ändamåls- enligheten</i>	är ändamålsenligast
<i>jordlagret har en tjocklek av två m</i>	är två m tjockt
<i>svårigheter föreligga att</i>	det är svårt

På liknande sätt omskrives adverbet med substantiv:

<i>på ett riktigt sätt</i>	riktigt
besöksfrekvensen har ökats <i>med påfallande snabbhet</i>	påfallande snabbt
verksamheten har bedrivits helt <i>på frivillig- hetens väg</i>	frivilligt

Ofta komprimeras hela satser till substantiviska block:

allmänna opinionen kräver <i> dessa missförhål- landens upphörande</i>	att dessa missförhållanden upphöra
<i> sedan tiden för statsverkspropositionens fram- läggande har</i>	sedan statsverkspropositionen lades fram
<i> läroverket ombesörjer förefintligheten av lokaler</i>	sörjer för (att) lokaler (finns)
<i> frågan om en höjning av bidragsprocenten är ännu icke avgjord</i>	om bidragsprocenten skall höjas

Verbet omskrives ej sällan med presensparticip:

styrelsens uppfattning är <i>överensstämmande</i> med	stämmer överens
<i> nedgången är beroende på</i>	beror
<i> begränsningen skulle verka försvarande på staten ställer sig stödjande av rörelsen</i>	försvara stöder

Olika förlängningskonster gör satsen tung:

statens medverkan är <i>nödvändig</i>	} staten måste medverka
statens medverkan är <i>en nödvändighet</i>	
statens medverkan <i>framstår som en nöd- vändighet</i>	
denna paragraf är <i>tillämplig på</i> alla dessa fall	} kan tillämpas
denna paragraf <i>äger tillämplighet på</i> alla dessa fall	
anledningen torde vara <i>att söka i det för- hållandet</i> att kommunerna	torde vara att kommunerna
<i>ärendet har varit föremål för en enastående långsamhet i handläggningen</i>	har handlagts enastående långsamt

Förtydligande uttryck.

I stället för enkla ord nyttjas s. k. förtydligande sammansättningar som i själva verket icke säger annat eller mera och i många fall endast fördunklar tanken:

sociala indikationer kunna i vissa fall anses påkalla <i>steriliseringsförfarande</i>	sterilisering
mellan musikorganisationerna och radion råder ett visst <i>spänningsförhållande</i>	spänning
åtgärden skulle innebära en höjning av skolans <i>målsättning</i>	mål
för sjukvården utgå betydande <i>medelsbelopp</i>	belopp
staden uppför en <i>magasinsbyggnad</i>	magasin
backarnas <i>stigningsförhållande</i>	stigning
göra <i>stickprovsundersökningar</i>	(ta) stickprov
omröstning med <i>uppresningsförfarande</i>	uppresning
vid <i>eldsvådetillfället</i>	eldsvådan; branden
<i>skolhusbyggnader</i>	skolhus

Sammansatta verb.

Sammansatta verb gynnas på bekostnad av likabetydande enkla:

anförskaffa	anskaffa; skaffa
befrämja	främja
erfordras	fordras
ernå	nå
förefinnas	finnas
förhindra	hindra
förhyra	hyra
förmärka	märka
försälja	sälja
förvälla	välla
införsatt (i förslaget)	insatt
inköpa	köpa
tillförbinda sig att	förbinda sig att
utnyttja	nyttja
utvidga	vidga
utöka	öka

I detta sammanhang märkes:

aktivera	aktivera
effektivisera	effektivera
funktionera	fungera
vitaminisera	vitaminera

Omskrivna prepositioner och konjunktioner.

Uttryck som *angående, avseende, beträffande, vidkommande, rörande, i fråga om, vad . . . beträffar, vad . . . angår, vad . . . gäller, på grund av, med hänsyn till, i anledning av, från . . . sida, i händelse att, under förutsättning att* fyller en uppgift när det gäller att få fram skiftningar i betydelsen. De bör dock ej få tränga ut de enkla småord som har samma betydelse. Ibland kan de också undvaras.

kommissionen har icke yttrat sig *angående*
denna fråga

på grund av särskild hemställan
i enlighet med
i händelse av förfall för ordföranden
på grund av dessa skäl
med undantag av hr X
för landsbygdens *vidkommande* är detta en
fördel
åtgärd kan vidtas *från* barnavårdsnämndens
sida
till förmån för denna uppfattning talar
utskottets utlåtande *i anledning av* proposi-
tionen *angående* anslag till
utskottet ger denna plan företräde *i jäm-*
förelse med länsstyrelsens
än mer växla priserna *beträffande* lantbruks-
produkter
detta förslag innebär en starkare försvars-
organisation *i förhållande till* det förra för-
slaget
i syfte att
i händelse att
med hänsyn till att
med *anledning av att*
mot bakgrunden av att
vid det *förhållande att*
för departementets *vidkommande* föreligger
icke behov av dessa lokaler
vidkommande det i motionen framställda
yrkandet innebär det
vad *beträffar* frågan om *uppflyttningen*
sammanhänger denna fråga med
i fråga om detaljerna *synes* utskottet försla-
get *jämväl* böra godtagas

i; om
på
enligt
vid
av
utom

för landsbygden

av barnavårdsnämnden
för

över ... om

framför

på

än
för att
om; ifall
då; *enär*
då; *enär*
då; *enär*
då; *enär*

departementet behöver icke dessa lokaler

motionens yrkande innebär
frågan om *uppflyttningen* sammanhänger
med

utskottet godtar även förslaget detaljer

Onödiga ord.

Av rädsla för överdrifter »underdriver» kanslispråket. Hit hör de uppmjukande *synes*, *torde*, *lärer*, *i viss mån*, *åtminstone i vissa hänseenden*, *ur mer än en synpunkt*, *av avgörande beskaffenhet*, *resultat av betydighet*.

Denna sansade och måttfulla ton är på sin plats när satsens innehåll så kräver. Men försiktigheten drives onödigt långt, när ett utskott aldrig skriver *Frågan bör uppskjutas* utan *Frågan torde böra uppskjutas*.

Ofta kränglas meningen till av dubbla negationer:

undantagsregeln *bör icke tillämpas såvida*
det *icke* är anledning antaga att

bör tillämpas blott då det

Man kan naturligtvis invända att skillnaden mellan de båda uttrycken är den, att det förra tar sikte på de fall då regeln icke bör användas, och det senare då den bör tillämpas. Där författaren verkligen åsyftat denna distinktion är den dubbla negationen berättigad, men där så ej är fallet bör det kortare, positiva uttrycket begagnas.

Vanan att nyttja ord, som inte gör meningens innehåll rikare utan blott drygar ut framställningen, leder till att dessa ord till slut mister sin egentliga betydelse. Ofta använd är *icke underlåta*. Med rätta brukas detta uttryck om något oangenämt som man är tvungen till, men kanslispråkets flitiga användning av frasen kan svårligen sägas ha denna bakgrund. *Utskottet har icke kunnat underlåta att finna* betyder ofta ingenting annat än *Utskottet har funnit*.

Ytterligare ett exempel:

det skulle vara *förenat med svårigheter* att svårt

Utskottet anser sig icke böra avstyrka bifall till propositionen. Denna försiktiga formulering är riktig om utskottet därmed vill säga, att det tvekat men låtit övertyga sig. Om emellertid ingenting i utskottets motivering visar att tvekan förelegat, bör satsen lyda *Utskottet tillstyrker propositionen*.

Utskottet har icke kunnat befria sig från den uppfattningen att . . . Har utskottet verkligen försökt att *befria sig från* en viss uppfattning? Sammanhanget berättigar i regel inte ett sådant antagande.

Ytterst vanliga är följande stela konstruktioner:

det av medicinalstyrelsen framlagda förslaget	medicinalstyrelsens förslag
den av skolöverstyrelsen förebragta utredningen	skolöverstyrelsens utredning
de av departmentschefen gjorda beräkningarna	departementschefens beräkningar
i sitt över motionen avgivna yttrande framhåller	i sitt yttrande över motionen framhåller

Överdriven tydlighet.

Kanslispråkets strävan till noggrannhet och klarhet är i det hela väl grundad men leder ej sällan till överdriven tydlighet och onödigt långd. Om i en framställning blott en skrivelse är nämnd bör den sedan omtalas som *skrivelsen*, icke som *ovannämnda skrivelse* eller dylikt — den bestämda formen *skrivelsen* avser just att beteckna skrivelser som redan omtalad och känd.

Kommittén vill framhålla att <i>kommittén</i>	den
åt en kommission uppdrogs att . . . till ledamöter av <i>sagda kommission</i> utsågos	till ledamöter utsågos

riksdagen hemställde att Kungl. Maj:t ville föranstalta om att utredningen på <i>kommunalbeskattningens område</i> återupptogs . . . uttalade jag min anslutning till den uppfattningen att utredningsarbetet på <i>förevarande område</i> borde återupptagas . . . framhöll jag att förhållandena på <i>det kommunala skatteväsendets område</i> alltjämt förededde allvarliga brister. En utredning på <i>området</i> borde dock . . . såsom sakkunniga att biträda med undersökningar på <i>kommunalbeskattningens område</i> . . . att låta en utredningskommitté upptaga arbetet på <i>förevarande område</i> .	dessas områdesbestämningar kan utgå
--	-------------------------------------

Onödig tyngd vållas också av kanslispråkets önskan att genom omväxling i uttrycket undvika upprepning av ord. Denna strävan ger sig till känna i en mängd karakteristiska ord och uttryck: *talrika* för *många*, *samtliga* för *alla*, *ovannämnda* för *denna*, *enahanda* för *samma*.

Attributkedja.

Kanslispråket hänger gärna det ena prepositionsattributet på det andra i en lång rad:

Utskottet avstyrker motionerna av herrar X och Y om utredning av vissa förhållanden beträffande erkända arbetslöshetskassor bland annat avseende sänkning av de föreskrivna veckoavgifterna och borttagande av maxigränsen för statsunderstöds givande.

Denna omständighet borde föranleda ett uppskjutande av det definitiva ställningstagandet till förslaget om upprättande av högre flickläroverk i sagda städer.

Vid sammanträdet tillsattes en delegation för utrönande av möjligheterna för förhandenvaron av förutsättningar för uppnående av en enig samling kring en gemensam ståndpunkt i problemet om anknytningen.

Satsbyggnaden.

Kanslispråket sammanför gärna ett omfattande tankeinnehåll i en enda mening, en s. k. period, som består av en eller flera huvudsatser med tillhörande bisatser och kanske bisatser till dessa. Härigenom får läsaren svårt att tillägna sig innehållet. Enklast är att dela meningen i två eller flera.

Då emellertid, såsom skolöverstyrelsen i sitt yttrande upplyser, de jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 1 december 1944 av statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet tillkallade sakkunniga för utredning rörande förhållandet mellan staten och skoldistriktet m. m. i enlighet med av departementschefen vid de sakkunnigas tillkallande uttalat önskemål ämna verkställa en översyn av folkskolestadgan, i vilken bestämmelserna om rätt att i vissa fall tilldela elev kroppslig aga ingå, och då utskottet har sig bekant, att därvid alla på frågans bedömande inverkan omständigheter komma att bli beaktade, har utskottet för sin del intet annat yrkande, än att ifrågavarande motion icke måtte till någon kammarens åtgärd föranleda.

En mening som den följande bör icke blott delas upp på flera; även tankeföljden bör kastas om, så att det i tiden föregående även i meningen går före det som i tiden följer efter:

Utskottet avstyrker hrr X:s och Y:s motioner om sådan utredning beträffande erkända arbetslöshetskassor, att bl. a. veckoavgifterna kunde sänkas och maxigränsen för statsunderstödet borttagas.

Man borde därför vänta med att ta definitiv ställning till förslaget att upprätta högre flickläroverk i dessa städer.

... en delegation för att utröna om man kunde enas om en ståndpunkt i anknytningsfrågan.

Emellertid upplyser skolöverstyrelsen att de sakkunniga, som skall utreda förhållandet mellan staten och skoldistriktet, ämnar granska folkskolestadgan med bl. a. dess bestämmelser om rätt att i vissa fall tilldela elev kroppslig aga. Då därvid alla omständigheter som inverkar på frågan kommer att beaktas, yrkar utskottet att motionen icke måtte föranleda någon kammarens åtgärd.

De statsunderstödda högre flickskolorna ha lämnats tillfälle att efter lärarpersonalens hörande avge yttrande och förslag med anledning av det riksdagens uttalande, i vilket förutsattes, att vederbörande kommuner låta sig angeläget vara att, i den mån så är möjligt, bereda anställning vid kommunens folkskoleväsen åt sådana lärarinnor, som bestrida undervisningen i förberedande klasser och som genom dessa klassers indragning skulle bli utan anställning, samt med anledning av riksdagens uttalade förväntan, att regeringen skall förelägga riksdagen förslag till åtgärder för skäligt tillgodoseende av sådana lärarinnors intressen, som vid statsunderstödda flickskolor haft undervisning i övningsämnen i så stor omfattning, att den kan sägas ha utgjort vederbörandes väsentliga sysselsättning, och som på grund av omorganisationen skulle bli utan anställning.

Riksdagen har förutsatt att kommunerna såvitt möjligt kommer att vid sina folkskolor anställa de lärarinnor som undervisa i förberedande klasser och som genom dessas indragning skulle bli utan anställning. Vidare förväntar riksdagen att regeringen föreslår åtgärder i syfte att skäligt tillgodose de lärarinnor som haft till väsentlig sysselsättning att vid statsunderstödda flickskolor undervisa i övningsämnen och som skulle bli utan anställning till följd av omorganisationen.

De statsunderstödda högre flickskolorna har beretts tillfälle att, efter lärarpersonalens hörande, yttra sig i båda dessa frågor.

Enkelhet och korthet i framställningen uppställer Wellander som viktiga mål för språkvården.

I enkelhet är det talade språket avgjort överlägset skriftspråket:

»Vardagens okonstlade men ändå värdade samtalsspråk använder ordalag, som äro allmänt gängse och utan vidare begripliga för envar. Finner man icke genast det enkla, naturliga, liksom självklara uttrycket för den tanke, som man vill ha fram, så gör man klokt i att tänka efter, hur man i ett otvunget samtal med några bekanta skulle lägga fram saken: i den riktningen är det rätta uttrycket att söka.

Skriftspråket kan naturligtvis icke helt stöpas om i talspråkets form, och bör det icke heller. Framför allt måste skriftspråket bevara det drag av klarhet och reda, som kännetecknar varje väl genomtänkt skriftlig framställning. Men det kan i andra avseenden vinna genom att närma sig talspråket. Som allmän grundsats skulle kunna gälla: där skriftspråket kan välja mellan två uttryck för samma tanke, är i vanliga fall det uttryck att föredraga, som nyttjas även i talspråk.»

Vad åter kortheten beträffar framhåller Wellander:

»Bøjelsen för onödig och onyttig längd i framställningen är säkerligen den största fara, som för närvarande hotar vårt modersmål. Svenskan har varit ett kärnfullt och kraftigt språk men är nu på väg att bli en urvattnad skrivarrotrövska, utan kärna och must. Den angelägnaste uppgiften för svensk språkvård just nu är att söka stävja denna olyckliga utveckling.

Om detta skall bli möjligt, fordras det av oss alla, som skriva svenska, något av en verklig sinnesändring. De tomma orden och de innehållslösa fraserna måste bort. Stilviljan måste inriktas icke på att dryga ut framställningen med många och långa ord utan på att samla tankeinhållet i få och korta ord.

Den som har något värdefullt att säga behöver ej kläda detta i omständliga ordalag. En klok och redig tanke, som har sakligt värde, gör sig lika bra, ja bättre i en anspråkslösare och knappare dräkt.»

Förkortningar.

Varken i den pedagogiska, tekniska eller allmänna diskussionen har man kunnat enas om bruket av förkortningar. Å ena sidan understrykes att ett konsekvent utformat och tillämpat system som upptar de vanligaste förkortningarna, erbjuder stora praktiska fördelar. Å andra sidan framhålles att förkortningar gör ett oroligt intryck, »bryter stilen» och ofta är svåra att förstå. De kallas mängen gång även onödiga.

Vissa särskilt angivna förkortningar rekommenderas i de »Anvisningar vid sättning av riksdagstryck» som riksdagens tryckeriexpedition utfärdade år 1944.¹ Någon allmän och konsekvent tillämpning har anvisningarna dock icke fått.

Praktiska och ekonomiska skäl talar för att vissa mycket vanliga förkortningar införes och nyttjas enhetligt i riksdagens tryckta handlingar, i huvudsak enligt tryckeriexpeditionens »Anvisningar». Härvid bör skillnad göras mellan å ena sidan vanlig, löpande text och å andra sidan sammanträngd och speciell text, såsom i tabeller och tekniska framställningar, sifferuttryck samt person- eller firmanamn.

För *löpande text* förordas dessa förkortningar:

bland annat	bl. a.	med mera	m. m.
det vill säga	dvs.	observera!	obs!
et cetera	etc.	och så vidare	osv.
från och med	fr. o. m.	respektive	resp.
för närvarande	f. n.	så kallad	s. k.
för övrigt	f. ö.	till exempel	t. ex.
med flera	m. fl.	till och med	t. o. m.

I *sammanträngd och speciell text* bör, *utöver* ovannämnda förkortningar, följande kunna användas:

aktiebolag	AB	klockan	kl.
bilaga, bilagor	bil.	krona, kronor	kr.
cirka	ca	miljon, miljoner	milj.
dennes	ds	nummer	nr (även i pluralis)
dito	do		o. d.
doktor	dr	och dylikt	
eftermiddagen	em.	procent	%
eventuell(t)	ev.	promemoria	PM
exemplar	ex.	rad, rader	r.
förmiddagen	fm.	sida, sidor	s.
herr, herrar	hr, hrr	summa	sa
i stället för	i st. f.	tabell	tab.
jämför	jfr	statens offentliga utredningar	SOU
kapitel	kap.	svensk författningssamling	SFS

Ture Kjell

¹ Dessa anvisningar ansluter sig nära till Tekniska nomenklaturcentralens »Skrivregler för ord-förkortningar, sifferuttryck m. m.», utgivna efter samråd med Svenska akademien.